

Razumijevanje, akcija i refleksija o životnoj sredini

**PRIRUČNIK ZA EDUKACIJU
MLADIH O ŽIVOTNOJ SREDINI**

Co-funded by
the European Union

PUBLIKOVANO OD STRANE BEYOND BARRIERS ASSOCIATION

Dostupno za preuzimanje u PDF formatu.

AUTORI: KLOTILDA JAUPI, SILVIA DERVISHI

SARADNICA: JOANA RISTA

UREĐIVANJE I DIZAJN: IRENA TOPALLI

PREVOD NA CRNOGORSKI: CRNOGORSKO DRUŠTVO EKOLOGA

**TDM2000
INTERNATIONAL**

**Co-funded by
the European Union**

Finansirano od strane Evropske unije. Izneseni stavovi i mišljenja isključivo su stavovi autora/ki i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije ili Evropske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Evropska unija ni EACEA ne mogu biti odgovorni za njih.

Sadržaj

DIO 1 – ŠTA JE ŠTA?

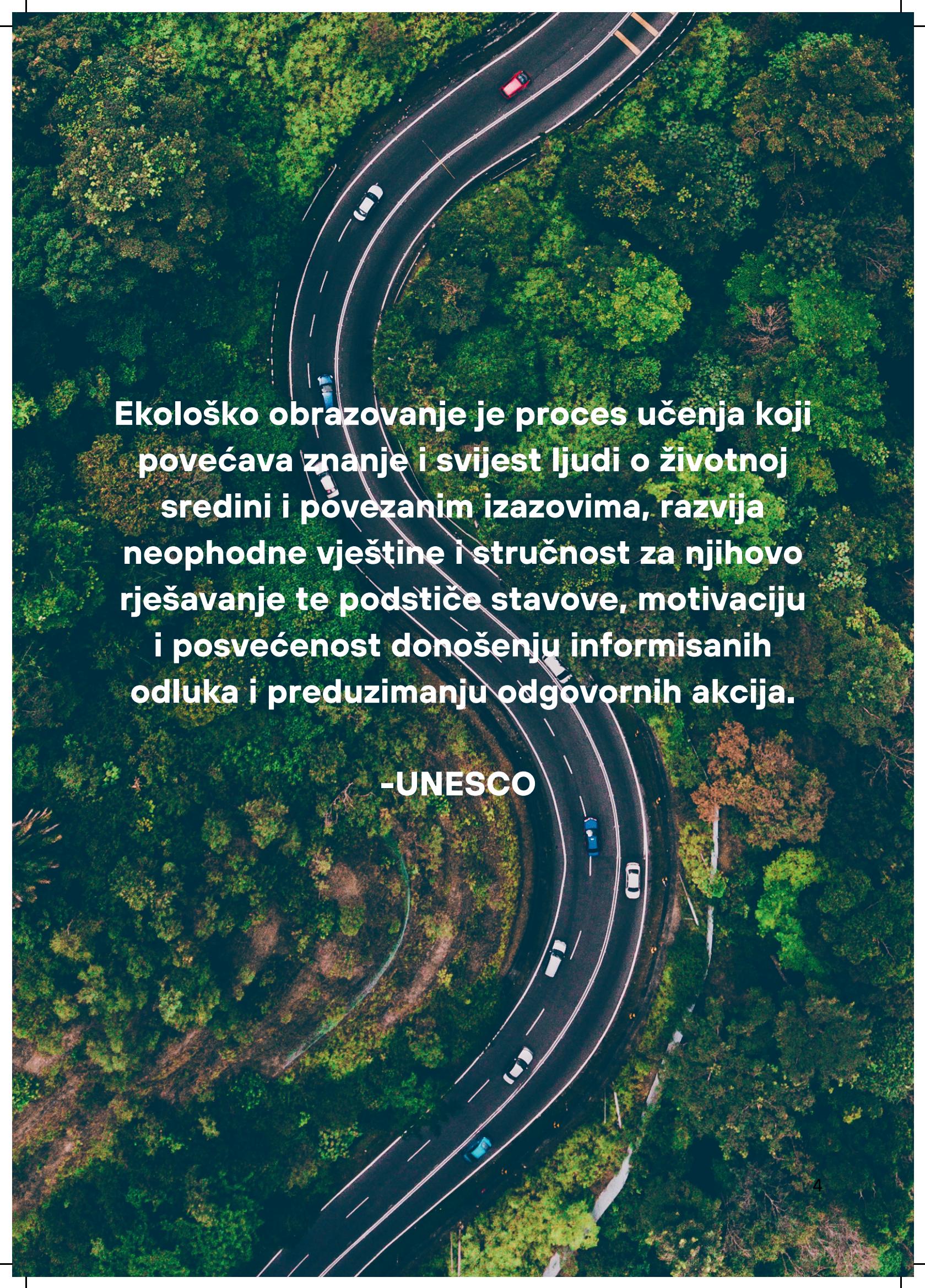
1. O čemu je ovaj priručnik?
2. Razumijevanje ekološkog obrazovanja i njegov značaj
3. Prednosti ekološkog obrazovanja za učenike, nastavnike i škole
4. Ključni ekološki pojmovi koje treba naučiti i podučavati
5. Uloga mladih u zaštiti životne sredine i borbi protiv klimatskih promjena
6. Strategije EU za održivu budućnost

DIO 2 - KAKO?

7. Metode i njihova upotreba
8. Tabela aktivnosti
9. Praktične aktivnosti i radionice

DIO 3 - SAMOEVALUACIJA I DRUGI IZVORI EDUKACIJE

10. Test samoevaluacije: Rasvjetljavanje vašeg uticaja na životnu sredinu
11. Korisni resursi za ekološko obrazovanje
12. O YOUTH CARE projektu
13. Literatura
14. Vaše bilješke

Ekološko obrazovanje je proces učenja koji povećava znanje i svijest ljudi o životnoj sredini i povezanim izazovima, razvija neophodne vještine i stručnost za njihovo rješavanje te podstiče stavove, motivaciju i posvećenost donošenju informisanih odluka i preuzimanju odgovornih akcija.

-UNESCO

Šta je šta?

DIO 1

1. O čemu je ovaj priručnik?

EUAR – Razumijevanje, Akcija i Refleksija o životnoj sredini sveobuhvatan je priručnik osmišljen s ciljem promocije ekološke svijesti, kritičkog razmišljanja i aktivnog učešća mladih. Struktuiran je u tri međusobno povezane cjeline:

- **Dio 1 - Šta je šta:** Ovaj dio nudi pažljivo odabrane, pouzdane i ažurirane informacije i podatke koji pomažu u dubljem razumijevanju ekoloških problema, pojmove koje koristimo, značenja ekološkog obrazovanja i uloge mladih. Služi kao temelj za učenje o ključnim temama i izazovima u oblasti održivosti i zaštite životne sredine.
- **Dio 2 – Kako se to radi – praktične aktivnosti i radionice:** Interaktivne aktivnosti osmišljene su kako bi korisnicima omogućile analizu ekoloških problema iz različitih perspektiva – individualne, društvene i institucionalne. Vježbe imaju za cilj razvoj kritičkog mišljenja i dublje razumijevanje uticaja naših postupaka na životnu sredinu na svim nivoima.
- **Dio 3 – Alat za samoevaluaciju i dodatni resursi:** Ovaj segment nudi alat koji korisnicima omogućava da razmotre vlastiti ekološki otisak. Podstiče samosvijest i pomaže učenicima i mladima da ocijene svoje stavove i ponašanja u odnosu na održivost. Nastavnici i omladinski radnici mogu da ga koriste kako bi podstakli refleksiju u učionici ili na radionicama.

Svrha EUAR-a je dvostruka:

- Da pomogne mladima i omladinskim radnicima da razmисле o svojim ličnim odlukama i životnom stilu, inspirišući ih da usvoje održivije navike.
- Da osnaži mlađe da aktivno učestvuju u procesima donošenja odluka vezanih za životnu sredinu, doprinoseći održivoj budućnosti.

Kroz svoju strukturiranu metodologiju, EUAR nudi praktične i zanimljive alate koji čine ekološko obrazovanje smislenim i primjenjivim u praksi.

Pored toga, EUAR uključuje i **besplatnu PDF verziju** dostupnu za preuzimanje, koja je posebno prilagođena za samostalno korišćenje od strane edukatora, nastavnika, trenera i omladinskih radnika. Ovaj digitalni resurs omogućava pojedincima da samostalno koriste priručnik, čineći ga dostupnim široj publici. Slobodno ga koristite na najbolji mogući način, a ukoliko to učinite, bićemo Vam zahvalni ako navedete izvor. Nastao je s puno ljubavi i posvećenosti!

2. Razumijevanje ekološkog obrazovanja i njegov značaj

Postoji mnogo definicija termina ekološko obrazovanje (EO), ali najvažnija je data od strane UNESCO-a: "**Ekološko obrazovanje je proces učenja koji povećava znanje i svijest ljudi o životnoj sredini i povezanim izazovima, razvija neophodne vještine i stručnost za rješavanje tih izazova, te podstiče stavove, motivaciju i posvećenost donošenju informisanih odluka i preuzimanju odgovornih akcija.**"

Ekološko obrazovanje (EO) je višeslojni pristup učenju o ekološkim pitanjima, održivosti i međuzavisnosti između ljudi i prirodnog svijeta. Njegov cilj je promoviranje svijesti, znanja, vještina, vrijednosti i stavova koji omogućavaju zajednicama da se nose s ekološkim izazovima (UNICEF, 2024), (Kovačević, 2013).

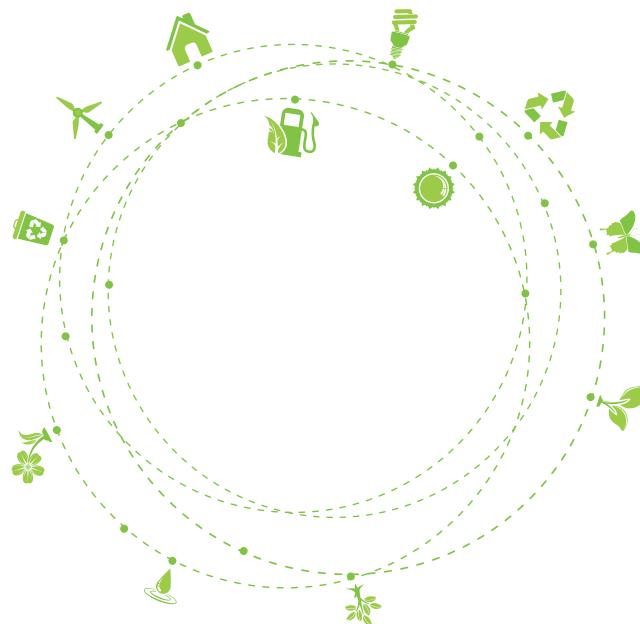
Ekološko obrazovanje je takođe kontinuirani proces koji ima za cilj povećanje svijesti i razumijevanja o životnoj sredini i sličnim pitanjima. Ovaj tip obrazovanja uključuje učenje o ekosistemima, prirodnim resursima, zagađenju, biološkoj raznovrsnosti, klimatskim promjenama i mnogim drugim aspektima prirodnog i ljudskog okruženja. Takođe uključuje razvijanje vještina i stavova koji omogućavaju pojedincima i zajednicama da efikasno učestvuju u zaštiti i unapređenju životne sredine.

Ekološko obrazovanje je ključni alat za izgradnju održive budućnosti (Shabalala^{1*}, 2023). Promovišući svijest, znanje, vještine, vrijednosti i stavove, ono osnažuje pojedince i zajednice da preduzmu konkretnе akcije u rješavanju ekoloških izazova. Efikasan program ekološkog obrazovanja integriše više disciplina, podstiče iskustveno učenje, uključuje zajednicu, koristi tehnologiju, podstiče kritičko razmišljanje i poštije kulturnu relevantnost (Insights, 2024). Kroz ove napore, ekološko obrazovanje može značajno da doprinese izgradnji održivog, otpornog i ekološki osviještenog društva (The house project, 2023).

Ekološko obrazovanje nam pomaže da:

- **Povećamo svijest i razumijevanje** o značaju životne sredine, pomažući pojedincima da razumiju i postanu svjesni ekoloških problema, njihovih uticaja i načina na koje možemo poboljšati situaciju. Svijest je prvi korak ka promjeni ponašanja i praksi koje pozitivno utiču na životnu sredinu.
- **Osnaživanje promjene ponašanja** pružanjem informacija i obrazovanja kako bi ljudi postali voljniji da preduzmu održive akcije. Ovo uključuje efikasno korišćenje resursa, smanjenje otpada i zaštitu prirode.

- **Rješavanje ekoloških problema** opremanjem pojedinaca i zajednica vještinama i znanjem potrebnim za identifikaciju i rješavanje ekoloških problema. To takođe uključuje pomoć u razvoju održivih politika i praksi (Nevin, 2008).
- **Poboljšanje zdravlja i svijesti** o javnoj dobrobiti, jer je čista i zdrava životna sredina ključna za dobro zdravlje i dobrobit čovjeka. Ekološko obrazovanje pomaže u smanjenju zagađenja, prevenciji ekoloških nepovoljnosti i unapređenju kvaliteta života.
- **Podrška ekonomskoj održivosti**, jer ekološki održive prakse mogu da donesu ekonomsku korist, stvaranjem radnih mjesa u zelenim sektorima, smanjenjem troškova energije i resursa, te podržavanjem dugoročnog i održivog razvoja.
- **Promovisanje učešća i angažovanja zajednice** podsticanjem građana da aktivno učestvuju u naporima zaštite životne sredine i budu dio donošenja odluka koje utiču na životnu sredinu. Ovo stvara osjećaj odgovornosti i saradnje u postizanju zajedničkih ekoloških ciljeva.
- **Podsticanje globalne svijesti**, razumijevanje globalnih povezanosti ekoloških problema, ekološko obrazovanje promoviše zajednički osjećaj odgovornosti i globalne solidarnosti. Ovo pomaže u stvaranju koordiniranih akcija za rješavanje ekoloških izazova koji utiču na cijelu planetu.

3. Prednosti ekološkog obrazovanja za učenike, nastavnike i škole

Ekološko obrazovanje (EO) je više od običnog predmeta; ono je snažan alat koji transformiše učenje, oprema učenike esencijalnim životnim vještinama i jača škole kao održive, inovativne centre obrazovanja. Istražujući prednosti EO, nastavnici i škole mogu da otključaju nove mogućnosti ka akademskoj izvrsnosti, ekološkoj odgovornosti i angažmanu zajednice.

Prednosti ekološkog obrazovanja za učenike, studente i škole:

Prednosti za učenike i studente

- **Unapređenje kritičkog razmišljanja i vještina rješavanja problema** – EO podstiče učenike da analiziraju složena ekološka pitanja, razvijaju rješenja i donose informisane odluke. Istraživanje objavljeno u Journal of Environmental Education pokazalo je da su učenici koji su učestvovali u obrazovnim programima zasnovanim na životnoj sredini pokazali značajan napredak u kritičkom razmišljanju u odnosu na svoje vršnjake. ([Frontiers](#))
- **Promovisanje ekološke odgovornosti** – EO inspiriše učenike da cijene i štite prirodne resurse. Istraživanja pokazuju da učenici koji učestvuju u EO programima imaju veću vjerovatnost da se bave pro-ekološkim temama, kao što su reciklaža i napor u očuvanju životne sredine. ([OAPUB](#))
- **Povećanje akademskog uspjeha** – Ekološko obrazovanje (EO), pokazano je, poboljšava akademski uspjeh u različitim predmetima. Meta-analiza 119 studija pokazala je da su učenici koji su učestvovali u EO programima ostvarili bolje rezultate u prirodnim naukama, čitanju i društvenim naukama. Analiza je pokazala da EO-ov praktičan pristup učenju iz stvarnog života značajno doprinosi ovim akademskim uspjesima. ([tandfonline](#))
- **Poboljšanje zdravlja i blagostanja** – Učenje na otvorenom o EO smanjuje stres, promoviše fizičku aktivnost i poboljšava mentalno zdravlje. Istraživanja su pokazala da su učenici koji učestvuju u programima EO na otvorenom poboljšali svoje raspoloženje i smanjili nivo anksioznosti. ([Frontiers](#))
- **Podsticanje timskog rada i saradnje** – EO projekti zahtijevaju od učenika da rade zajedno, podstičući vještine komunikacije, liderstva i saradnje. Programi kao što je *Projekat učenja o drveću* (eng. Project Learning Tree) pokazali su uspjeh u unapređenju socijalnih vještina učenika kroz zajedničke ekološke aktivnosti. ([OAPUB](#))

Prednosti za škole

- **Unapređenje veza sa zajednicom** – EO gradi partnerstva između škola i lokalnih organizacija, jačajući veze i podršku zajednice.
- **Podrška ciljevima održivosti škola** – EO omogućava učenicima da pronađu rješenja koja smanjuju potrošnju energije, otpada i resursa, pomažući školama da uštede novac i poboljšaju svoj ekološki otisak.
- **Kreiranje inovativnih obrazovnih prostora** – EO transformiše školske kampuse sa učionicama na otvorenom, vrtovima i ekološkim prostorima, čineći škole centrima kreativnosti i održivosti.
- **Povećanje prepoznavanja i reputacije** – Škole sa snažnim EO programima stiču prepoznavanje zbog svog angažmana ka održivosti i obrazovnoj inovaciji.

Prednosti za nastavnike

- **Osnaživanje nastavnika** – EO oprema nastavnike alatima i samopouzdanjem da dizajniraju angažujuće, interdisciplinarnе lekcije, čime poboljšavaju svoj uticaj na nastavu.
- **Podsticanje profesionalnog rasta** – EO otvara mogućnosti za nastavnike da profesionalno rastu, razvijaju nove vještine i preuzmu liderske uloge u obrazovanju o ekološkim temama i održivosti.
- **Podsticanje saradnje među nastavnicima** – EO podstiče međudisciplinsku timsku saradnju jer nastavnici sarađuju tokom kreiranja dinamičnih ekoloških projekata.
- **Inspiracija za cjeloživotno učenje** – Nastavnici angažovani u EO razvijaju dublju strast prema ekološkim pitanjima, inspirišući kontinuiranu inovaciju i učenje u svom radu.

Prihvatanjem ekološkog obrazovanja, škole i nastavnici mogu stvoriti transformativno obrazovno iskustvo koje koristi učenicima, zajednici i planeti.

4. Ključni ekološki pojmovi koje treba naučiti i podučavati

Ovaj odjeljak uvodi ključne ekološke pojmove koji su od suštinskog značaja za razumijevanje našeg odnosa sa prirodnim svjetom i izazova s kojima se suočavamo u njegovoj zaštiti. Istraživanjem pojmoveva kao što su održivost, biodiverzitet i obnovljiva, zelena energija, mladi učenici stiču znanje i alate za donošenje informisanih odluka i preuzimanje pozitivnih akcija. Ovi pojmovi pružaju osnovu za razumijevanje kako ljudske aktivnosti utiču na životnu sredinu i kako možemo raditi zajedno na stvaranju održive budućnosti.

- **Biodiverzitet** – odnosi se na raznovrsnost života na Zemlji, uključujući sve žive organizme, njihova staništa i ekosisteme koje formiraju. Biodiverzitet je nalik velikoj slagalici, gdje je svaki dio (biljka, životinja, gljiva, mikroorganizam) važan za održavanje zdravlja i ravnoteže na Zemlji.
- **Emisije gasova staklene bašte** – gasovi, među kojima je najpoznatiji ugljen-dioksid (CO_2), koji se ispuštaju u atmosferu tokom sagorijevanja fosilnih goriva. Ovi gasovi doprinose efektu staklene bašte i klimatskim promjenama. Ove emisije, uglavnom u obliku ugljen-dioksida (CO_2) i metana (CH_4), jedan su od glavnih faktora koji doprinosi klimatskim promjenama.
- **Karbonski otisak** – Ukupna količina gasova sa efektom staklene bašte, naročito CO_2 , koji se oslobađaju od strane neke osobe, aktivnosti ili proizvoda. To je, na primjer, vaš lični uticaj na životnu sredinu, mјeren u emisijama ugljen-dioksida.
- **Klimatske promjene** – Dugi period promjena temperature i tipičnih vremenskih obrazaca na određenom području. One su uzrokovane ljudskim aktivnostima, kao što je sagorijevanje fosilnih goriva i krčenje šuma, što oslobađa gasove sa efektom staklene bašte u atmosferu, koji zadržavaju toplotu u atmosferi i dovode do globalnog zagrijevanja.
- **Kompostiranje** – Prirodan način reciklaže organskog otpada (kao što su ostaci hrane i zeleni otpad iz dvorišta) u hranljivu zemlju. Kompostiranje smanjuje količinu otpada na deponijama, istovremeno hraneći zemljište i podržavajući zdrav rast biljaka.
- **Očuvanje životne sredine** – Praksa zaštite i očuvanja sredine u kojoj živimo, prirodnih resursa poput vode, šuma i ekosistema. Očuvanje predstavlja mudro, održivo korištenje resursa, kako bismo ih sačuvali za buduće generacije.

- **Krčenje šuma** – Sjeća šuma zarad širenja poljoprivrednih površina, izgradnje infrastrukture ili bilo kojih drugih ljudskih aktivnosti. Nepravilno krčenje može da ima značajan negativan uticaj na biodiverzitet, istovremeno doprinoseći klimatskim promjenama smanjenjem šumskog omotača koji apsorbuje CO₂.
- **Ekosistem** – Zajednica živih organizama (biljke, životinje, gljive, mikroorganizmi) obuhvaćena sa svojim životnim okruženjem (vazduh, voda, tlo). Nalik timskom radu prirode, sve funkcioniše zajedno kako bi održalo ravnotežu života.
- **Efekat staklene bašte** – Proces u kom određeni gasovi iz Zemljine atmosfere zadržavaju toplotu Sunca, održavajući planetu dovoljno toplo da podrži život. Međutim, previše gasova sa efektom staklene bašte može dovesti do globalnog zagrijevanja (pregrijavanja).
- **Stanište** – Prirodni dom ili okruženje neke biljke, životinje ili drugog organizma. Očuvanje staništa pomaže u osiguravanju opstanka vrsta i zdravlja ekosistema.
- **Mikroplastika** – Sitni komadi plastike, često previše mali da bi bili vidljivi, koji se nagomilavaju i zagađuju vodu, tlo, pa čak i naša tijela. Mikroplastika nastaje raspadanjem većih plastičnih objekata.
- **Prirodni resursi** – Materijali koji se nalaze u prirodi i koje ljudi koriste, kao što su voda, zemljište, minerali, šume, živi svijet. Mogu biti obnovljivi (poput sunčeve svjetlosti) ili neobnovljivi (poput nafte).
- **Prekomjerni ribolov** – Preveliki lovni pritisak na riblju faunu, što uzrokuje ka disbalansu i nestanku populacija riba, a zatim i narušavanju okeanskih ekosistema. Održive prakse ribolova pomažu u održavanju ravnoteže.
- **Zagađenje** – Uvođenje štetnih supstanci u životnu sredinu, kao što su hemikalije, plastika i otpad. Zagađenje možemo spriječiti smanjenjem konzumerizma i upotrebe jednokratnih predmeta, ponovnom upotrebom predmeta i u krajnjem reciklažom, kao i korišćenjem ekološki prihvatljivih proizvoda.
- **Recikliranje, smanjenje, ponovna upotreba (3R - Recycle, Reduce, Reuse)** – Jednostavan koncept za spanjenje otpada. Recikliranje znači pretvaranje otpada u nove proizvode, smanjenje se odnosi na rjeđe korištenje predmeta, a ponovna upotreba znači pronalaženje novih namjena za predmete koje smo iskoristili.
- **Obnovljiva energija** – Energija koja dolazi iz izvora koji se prirodno obnavljaju, kao što su sunčeva svjetlost, vjetar i voda. Za razliku od fosilnih goriva (poput uglja i nafte), koje je moguće iscrpiti, obnovljivi izvori energije su beskonačni i ne štete životnoj sredini kada za njihovo stvaranje i sprovođenje koristimo pažljivo dizajnirane zelene tehnologije.

- **Održivi razvoj** – Održivo korištenje resursa, uključujući i prostor, kako bi bili dostupni i budućim generacijama. Fokusira se na balansiranje ekonomskog rasta, brigu o životnoj sredini i društvenu dobrobit. Jednostavnije rečeno, briga o Zemlji kako bi ona mogla da se brine o nama.
- **Održiva poljoprivreda** – Poljoprivredne prakse koje imaju za cilj proizvodnju hrane bez štetnog uticaja na životnu sredinu, očuvanje resursa i podršku biodiverzitetu. Lijep primjer je organska poljoprivreda.
- **Vodni ciklus** – Neprekidno kretanje vode po, iznad i ispod površine Zemlje. Uključuje procese kao što su isparavanje, kondenzacija i padavine, koji su ključni za kruženje vode, a samim tim i za podržavanje života na planeti.
- **Nulti otpad** – Način života ili set navika koje imaju za cilj prestanak proizvodnje otpada na ličnom nivou, ili na nivou neke firme, zajednice, itd.

5. Uloga mladih u zaštiti životne sredine i borbi protiv klimatskih promjena

Shodno Ujedinjenim nacijama, i dokumentu „*Mladi i klimatske promjene*”, ljudske aktivnosti, kao što su korišćenje fosilnih goriva, krčenje šuma i neodrživa poljoprivreda, doprinose klimatskim promjenama, koje smanjuju dostupnost hranljivih namirnica i čiste vode, te uništavaju ekosisteme i sigurna životna okruženja. To dovodi do neuhranjenosti, lošeg zdravlja i migracija, čineći mlade ljude posebno ranjivim. U isto vrijeme, mladi čine većinu populacije u mnogim zemljama i imaju sve jaču socijalnu i ekološku svijest, koja ima moć da transformiše naša društva ka budućnosti s niskim emisijama ugljen-dioksida, otpornijoj na klimatske promjene.

Mladi igraju ključnu ulogu u suočavanju sa ekološkim izazovima i borbi protiv klimatskih promjena. Kao budući lideri i inovatori, donose nove ideje, energiju i dugoročnu perspektivu u napore za održivost. Njihova uloga uključuje zagovaranje ekoloških politika, podizanje svijesti kroz obrazovanje i aktivizam, usvajanje održivih praksi u svakodnevnom životu i doprinos razvoju inovativnih rješenja, kao što su zelene tehnologije. Učešćem u procesima donošenja odluka i vođenjem inicijativa na lokalnom nivou, mladi ljudi pokreću sistemske promjene i inspirišu zajednice da preduzmu zajedničke akcije za zdraviju planetu.

Mlade treba inspirisati da razumiju da su inicijative u borbi za zaštitu životne sredine od suštinskog značaja za njihovu budućnost i budućnost naše planete, i obuhvataju širok spektar aktivnosti i pristupa koji podržavaju životnu sredinu. Njihova posvećenost je ključna za ostvarivanje dugoročnih ciljeva održivosti i zaštite života na Zemlji.

Svaki dan sve više vidimo mlade ljude koji se angažuju u ekološkim akcijama širom svijeta. U nastavku navodimo nekoliko inspirativnih primjera koji pokazuju uticaj koji mladi imaju na zaštitu prirode i životne sredine.

- **Svijest i obrazovanje**

Mladi su često na čelu inicijativa za podizanje svijesti o životnoj sredini, vodeći obrazovne kampanje, dijeleći uticajne poruke na društvenim mrežama i organizujući aktivnosti u zajednici. Jedan od značajnih primjera je rad organizacije *Earth Guardians*, čiji je predvodnik mladi klimatski aktivista Xiuhtezcatl Martinez. Njegova misija je da edukuje mlade ljude širom svijeta o klimatskim pitanjima, istovremeno ih inspirišući na akciju. (earthguardians.org)

- **Inovacije i tehnologija**

Mladi ljudi pokreću inovacije kako bi se nosili sa ekološkim izazovima. Na primjer, Boyan Slat, osnivač *The Ocean Cleanup*, razvio je napredne tehnologije za uklanjanje plastike iz okeana, pokazujući kako inovacije mogu imati stvaran uticaj na globalne ekološke probleme. (theoceancleanup.com)

- **Aktivizam i društveni pokreti**

Aktivizam vođen mladima imao je dubok uticaj na ekološke politike i javnu svijest. Pokret *Fridays for Future* Grete Thunberg inspirisao je milione mladih ljudi širom svijeta da protestuju, u ciju sprovođenja hitnih klimatskih akcija, vršeći pritisak na vlade i korporacije da preuzmu odgovornost. (fridaysforfuture.org)

- **Volontarizam i angažman u zajednici**

Mnogi mladi pojedinci doprinose očuvanju životne sredine kroz volonterizam. Na primjer, *Roots & Shoots* program Jane Goodall mobilizuje mlade ljudе širom svijeta da učestvuju u praktičnim ekološkim projektima, poput pošumljavanja i zaštite divljih životinja, kako bi direktno uticali na poboljšanje svoje zajednice. (janegoodall.org)

- **Liderstvo i politika**

Neki mladi ljudi preuzimaju liderske uloge kako bi uticali na ekološke politike. Vanessa Nakate, ugandska klimatska aktivistkinja, osnovala je *Rise Up Movement* kako bi pojačala glasove Afrikanaca u globalnoj klimatskoj diskusiji, ističući važnost mladog liderstva u donošenju politika. (vanessanakate.com)

- **Svjesni potrošači**

Mladi često pokreću tržišne trendove kroz ekološki osviješćene potrošačke izbore. Globalni primjer je rastuća popularnost održivih modnih brendova, kao što je Stella McCartney, koju pokreću mladi potrošači koji zahtijevaju etičke i ekološki prihvatljive proizvode. (stellamccartney.com)

Jedinstveni položaj i potencijal mladih ljudi u pokretanju ekoloških promjena temelje se na njihovoј strasti za stvaranje održive budućnosti, tehnološkim vještinama, kreativnosti i svijesti o ekološkim pitanjima. Iskorištavanjem ovih prednosti, mladi ljudi postaju moći lideri u borbi za održivu i pravednu budućnost za sve. Njihova posvećenost i podrška su ključni za ostvarivanje dugoročnih ciljeva zaštite planete.

6. Strategije EU za održivu budućnost

Evropska unija je razvila širok spektar inovativnih strategija i inicijativa kako bi odgovorila na hitne ekološke, ekonomске i društvene izazove današnjice. Od ambicioznih planova za klimatske akcije do regionalnih i globalnih okvira održivosti, ovi napori imaju za cilj promociju zelenije, pravednije i prosperitetnije budućnosti za sve. Ovo poglavlje istražuje ključne politike EU, uključujući *Evropski zeleni dogovor*, *Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju* i *Ciljeve održivog razvoja* (SDGs), naglašavajući njihov uticaj na podsticanje održivosti širom kontinenta i šire.

Evropski zeleni dogovor

Pokrenut 2019. godine, *Evropski zeleni dogovor* predstavlja sveobuhvatan plan EU za postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine. Obuhvata politike usmjerenе na smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte, promociju čiste energije i podsticanje cirkularne ekonomije. Takođe, uključuje mјere za zaštitu biodiverziteta i transformaciju EU u resursno efikasnu i konkurentnu ekonomiju. (commission.europa.eu)

Okvir za klimu i energiju do 2030. godine

Ovaj okvir postavlja obavezujuće ciljeve za smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte za najmanje 55% u odnosu na nivo iz 1990. godine, koji moraju biti ispunjeni do 2030. godine. Takođe, nastoji povećati postotak obnovljive energije i poboljšati energetsku efikasnost u zemljama članicama. (climate.ec.europa.eu)

Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju

Usvojen u martu 2020. godine, ovaj plan predstavlja ključnu komponentu *Evropskog zelenog dogovora*. Fokusira se na održivo korištenje resursa, s ciljem da održivi proizvodi postanu norma u EU, s ciljem smanjenja količine otpada i da osigura očuvanje i dostupnost resursa za ekonomiju EU. (environment.ec.europa.eu)

Strategija za biodiverzitet do 2030. godine

Ova strategija ima za cilj da evropski biodiverzitet vrati na put oporavka do 2030. godine. Uključuje obaveznu zaštitu najmanje 30% kopnenih i morskih područja Evrope, obnavljanje degradiranih ekosistema i promovisanje održivih poljoprivrednih praksi. (environment.ec.europa.eu)

Strategija "Od farme do stola"

Kao dio Evropskog zelenog dogovora, ova strategija teži stvaranju pravednih, zdravih i ekološki održivih prehrabbenih sistema. Obuhvata svaki korak u lancu ishrane, od proizvodnje do potrošnje, i postavlja ciljeve za smanjenje upotrebe pesticida, promociju organske poljoprivrede i smanjenje bacanja hrane. (ec.europa.eu)

Evropski zakon o klimi

Usvojen 2021. godine, ovaj zakon pravno obavezuje EU na postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine i postavlja međucilj smanjenja neto emisija gasova sa efektom staklene bašte za najmanje 55% do 2030. u odnosu na nivo iz 1990. godine. (climate.ec.europa.eu)

Plan oporavka NextGenerationEU

Ovaj instrument oporavka vrijedan 750 milijardi eura podržava države članice u oporavku od pandemije COVID-19. Značajan dio sredstava namijenjen je zelenoj i digitalnoj tranziciji, s ciljem izgradnje održivije i otpornije Evrope. (ec.europa.eu)

Strategija za Jadransko-jonsku regiju (EUSAIR)

Strategija EU za Jadransko-jonsku regiju fokusira se na regionalnu saradnju u rješavanju ekoloških i ekonomskih izazova u Jadranskom i Jonskom moru. Podržava održivi turizam, očuvanje morskih ekosistema i zaštitu životne sredine, istovremeno podstičući ekonomski rast. (ec.europa.eu)

Inicijativa Novi evropski Bauhaus

Ova inicijativa povezuje *Evropski zeleni dogovor* sa životnim prostorima, s ciljem da ih učini održivim, inkluzivnim i estetski privlačnim. Podstiče inovacije u arhitekturi, dizajnu i urbanističkom planiranju radi promovisanja ekološke i društvene održivosti. (europa.eu/new-european-bauhaus)

Ciljevi održivog razvoja (SDGs)

Kao dio globalne agende do 2030. godine, EU usklađuje svoje politike sa 17 Ciljeva održivog razvoja Ujedinjenih nacija. Ovi ciljevi obuhvataju borbu protiv siromaštva, smanjenje nejednakosti, uticaj na klimatske promjene, suzbijanje degradacije životne sredine i podrška uspostavljanju i održavanju mira, s ciljem postizanja globalne održivosti. (sdgs.un.org)

Kako?

DIO 2

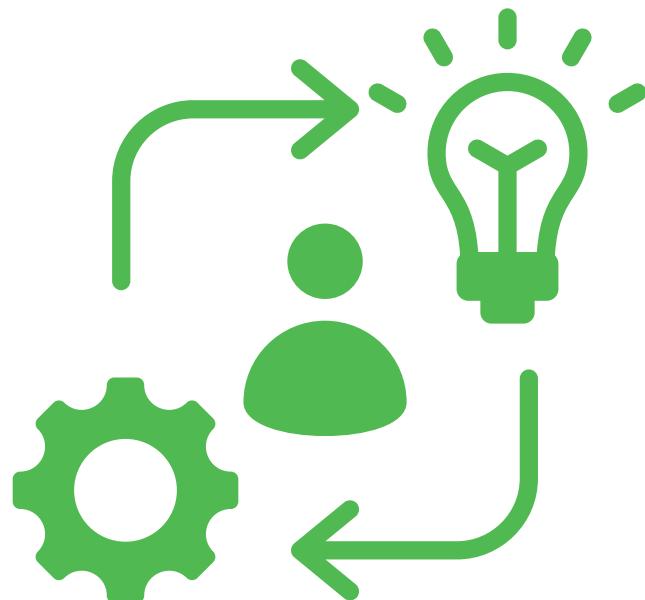

7. Metode i njihova upotreba

Stvarno sprovođenje ekološkog obrazovanja zahtijeva kreativne i efikasne radne metode koje učenje čine zanimljivim, razumljivim, interaktivnim i uticajnim. Ovo poglavlje predstavlja izbor prilagodljivih metoda, od kojih je svaka pažljivo osmišljena kako bi podstakla kritičko razmišljanje, saradnju i praktično angažovanje. Od učenja kroz igrice u kojima učenici preuzimaju različite uloge, do digitalnih alata koji pomažu u saradnji, ovi pristupi pružaju edukatorima praktične načine da inspirišu učenike i prodube njihovu povezanost sa temama održivosti i zaštite prirode i životne sredine.

Metoda	Opis	Korisno za
Ekološki improvizovani teatar	Učesnici, improvizujući organizovanje teatra, na kreativan način obrađuju ekološke izazove, glumeći u scenarijima koji ističu probleme i pronađak rješenja.	Podizanje svijesti o ekološkim pitanjima, podsticanje grupne saradnje i razvijanje komunikacionih vještina.
Ekološka potraga za blagom	Timovi izvršavaju zadatke ili pronađaju predmete u svom lokalnom okruženju kako bi istražili prirodu i učili o održivosti.	Istraživanje prirode na otvorenom, izgradnja timskog duha i upoznavanje sa konceptima poput biodiverziteta i upravljanja otpadom.
Krugovi refleksije	Vođena grupna aktivnost tokom koje učesnici razmišljaju o svojim navikama i uticaju na životnu sredinu, identificujući oblasti za poboljšanje.	Podsticanje samosvijesti, razvijanje osjećaja odgovornosti i produbljivanje povezanosti učesnika sa ekološkim ciljevima.
Duh baštovanstva	Učesnici transformišu otpadne materijale, poput plastičnih boca, u funkcionalne predmete kao što su saksije, a zatim ih koriste za sadnju ljekovitog bilja, sadnicu za gradsko zelenilo i sl.	Praktične aktivnosti za podučavanje principa održivosti, podsticanje kreativnosti i uključivanje učesnika u konkretne ekološke akcije.

Metoda	Opis	Korisno za
Zeleni čuvari (Preuzimanje uloga i simulacija)	Učesnici preuzimaju uloge (npr. donosioci politika, članovi zajednice, ekološki aktivisti) kako bi simulirali procese donošenja odluka i debate o ekološkim pitanjima.	Ciljevi: Istraživanje složenih ekoloških politika, razumijevanje različitih perspektiva i razvijanje kritičkog mišljenja i vještina pregovaranja.
Razmišljaj kritički (Paneli i debate)	Učesnici učestvuju u strukturiranim diskusijama ili debatama na teme poput klimatskih promena ili očuvanja prirode, učeći kako da predstave i brane svoje stavove.	Podsticanje kritičkog mišljenja, unapređenje vještina javnog govora i istraživanje kontroverznih ekoloških tema.
Razvijanje strategije održivosti	Timovi sarađuju kako bi identifikovali ključna ekološka pitanja i osmislili akcione strategije za njihovo rješavanje.	Razvijanje liderstva, timskog rada i učenje strateškog planiranja u vezi sa ciljevima održivosti.
Prezentacija održivih rješenja (Digitalna saradnja)	Koristeći digitalne alate poput Padlet-a ili Miro-a, učesnici smišljaju inovativna rješenja za ekološke izazove i predstavljaju svoje ideje grupi.	Podsticanje kreativnosti, integracija tehnologije kao alatke obrazovanja i unapređenje saradnje na složenim ekološkim problemima.

8. Tabela aktivnosti

Tema	Naziv aktivnosti	Uzrast	Veličina grupe	Vrijeme
Ekološka svijest	Ekološki improvizirani teatar	15+	15+	90 min
Ekološka svijest	Ekološka potraga za blagom	15+	20+	90 min
Ekološka svijest	Krugovi refleksije	15+	15+	85 min
Prenamjena i održivost	Duh baštovanstva	15+	15-25	90 min
Timski rad i rješavanje problema	Inžinjeri zaštite životne sredine	15+	15-20	90 min
Kreiranje ekoloških politika	Zeleni čuvari	15+	20+	90 min
Održivost i lična odgovornost	Razmisli i djeluj: Lični uticaj na životnu sredinu	18+	15+	100 min
Strateško planiranje i održivost	Razvijanje strategije održivosti	18+	20-40	2 sata
Ekološka održivost i kreativnost	Eko izazov	15+	15-25	90 min
Perspektive mladih o ekologiji	Misli kritički	15+	15+	70-80 min
Medijska produkcija	Medijski program	18+	20+	90 min
Kritičko razmišljanje i debate	Dijelog o životnoj sredini	15+	15+	90 min
Ekološko obrazovanje i debate	Istraživanje ekološkog obrazovanja	15+	15+	90 min
Ekološka inovacija	Istraživanje, inovacija i zaštita životne sredine	15+	15+	90 min

Tema	Naziv aktivnosti	Uzrast	Veličina grupe	Vrijeme
Ekološka svijest	Ključni koncepti zaštite životne sredine	15+	15+	90 min
Digitalna saradnja i održivost	Prezentacija održivih rješenja	16+	15-25	90 min
Ekološka svijest	Zid digitalnih ideja	15+	15+	90 min
Ekološko mapiranje	Eko-mapiranje sa lokalnim resursima	15+	15+	90 min
Ekološka održivost	Lov na ekološku fotografiju	15+	15+	60-90 min
Održivo konzumiranje	Stvarna cijena mode	15+	15+	90 min
Ekološka svijest i održivi izbori	Da li ste znali da...	15+	10-25	60-90 min
Ekološka svijest i održivi izbori	Izazov Eko-uticaja	14+	10-25	60-90 min

9. Praktične aktivnosti i radionice

1. Ekološki improvizovani teatar

Tema: Ekološka svijest, kreativnost, osnaživanje i akcija | **Složenost:** Umjerena | **Uzrast:** 15-30 godina |
Grupa: 15+ | **Prostor:** Zatvoren prostor | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Povećati ekološku svijest kroz kreativno izražavanje.
- Unaprijediti vještine timskog rada i komunikacije.
- Promovisati ekološko obrazovanje na zabavan i angažujući način.

Materijali

- Rekviziti, kostimski komadi, kartice sa scenarijima, prostor za scenu.

Aktivnost

- **Uvod (10 min):** Okupite učesnike i objasnite koncept korištenja improvizovanog teatra za rješavanje ekoloških problema. Istaknite kako teatar može biti moćan alat za prenošenje važnih poruka i inspirisanje akcija. Razgovarajte o ciljevima radionice: podizanje ekološke svijesti, unapređenje timskog rada i komunikacijskih vještina, te promovisanje ekološkog obrazovanja na zabavan i angažujući način. Naglasite da je fokus na kreativnosti i izražavanju, a ne na glumačkim vještinama.
- **Dodjela scenarija (10 min):** Organizujte učesnike u male grupe od 3-4 osobe, i svakoj dodijelite po karticu sa scenarijom. Svaka kartica opisuje specifičan ekološki problem, kao što su zagađenje, krčenje šuma ili reciklaža. Podstaknite grupe da razmišljaju kreativno o tome kako da prikažu ove probleme putem glumačkih skečeva. Objasnite im da je njihov zadatak da kroz svoju izvjedbu istaknu problem i predlože moguća rješenja.
- **Priprema improvizacije (25 min):** Dajte grupama 25 minuta da razmišljaju i pripremaju svoje skečeve. Ohrabrite ih da koriste rekvizite i kostimske komade kako bi unaprijedili izvođenje. Facilitatori treba da se kreću po prostoriji i nude smjernice, podršku i motivaciju. Pobrinuite se da svi učesnici budu aktivno angažovani i da doprinose idejama. Podsjetite grupe da se fokusiraju na jasno i kreativno prenošenje svoje poruke.

- **Izvjeđba (30 min):** Pozovite svaku grupu da izvede svoj skeč pred ostalim učesnicima. Ohrabrite publiku da bude podržavajuća i da reaguje na izvjeđbe aplauzima i reakcijama. Ovaj dio radionice je posvećen slavljenju kreativnosti i učenju u grupi. Facilitatori treba da obezbijede pozitivnu i inkluzivnu atmosferu.

- **Diskusija i refleksija (10 min):** Nakon svih izvjeđbi, facilitatori treba da sprovedu grupnu diskusiju o ekološkim pitanjima prikazanim u skečevima.

Postavite pitanja koja podstiču refleksiju, kao što su:

- *Kako ste na ličnom nivou doživjeli ekološke probleme koje ste prikazali?*
- *Koje izazove je vaša grupa imala u kreativnom izražavanju ekoloških problema?*
- *Kako vam je teatar format pomogao da bolje razumijete pitanja o kojima ste izvodili skeč?*
- *Tokom izvođenja skeča o ekološkom problemu, koje emocije su se probudile u vama?*
- *Da li je neki skeč promijenio vaš pogled na ekološki problem?*
- *Kako je vaša ekipa radila zajedno u fazi pripreme skeča?*
- *Koji je bio najteži dio povezivanja ekoloških rješenja sa teatričnom izvjeđbom?*
- *Kako su reakcije publike uticale na vaš osjećaj o izvjeđbi?*
- *Kako možete koristiti kreativno izražavanje poput teatra za podizanje svijesti o ekološkim pitanjima u stvarnom životu?*
- *Koju akciju biste preduzeli sada, nakon što ste razmotrili poruku vašeg skeča?*

Podstaknite učesnike da podijele svoja razmišljanja i osjećanja. Reflektujte zajedno o snazi kreativnog izražavanja za podizanje svijesti i inspirisanju akcije. Završite uz zahvalnost svima na njihovom učešću i doprinosima.

Savjeti za facilitatore:

- Osigurajte aktivno učešće i održavajte pozitivnu, inkluzivnu atmosferu tokom cijelokupne radionice.
- Ohrabrite kreativnost i naglasite da je fokus na izražavanju, a ne na glumačkim vještinama.
- Efikasno upravljajte vremenom kako biste održali radionicu po rasporedu i obezbijedili da svi učesnici budu angažovani i daju doprinos.
- Tokom izvjeđbi, stvarajte podržavajuće okruženje u kojem se svi osećaju cijenjenima.

RADNI MATERIJAL

Primjeri scenarija

Zagađenje: Prikazivanje uticaja bacanja smeća u divlu prirodu i životnu sredinu. Predložite načine smanjenja zagađenja, kao što je smanjena konzumacija, reciklaža i pravilno odlaganje otpada.

Krčenje šuma: Ilustrujte efekte koje sječa šuma ima na ekosisteme i klimatske promjene. Predložite rješenja kao što su pošumljavanje i održive šumske prakse.

Reciklaža: Istaknite prednosti reciklaže i probleme uzrokovane nepravilnim recikliranjem. Podstičite akcije kao što su razvrstavanje otpada i ponovna upotreba materijala.

Nedostatak vode: Razgovarajte o globalnom nedostatku vode, naglašavajući očuvanje vode kroz popravku gubitka vode, korištenje uređaja koji štede vodu i održive prakse upravljanja vodama.

Klimatske promjene: Prikazivanje uticaja poput rasta temperature i ekstremnih vremenskih prilika, promovišući akcije poput prelaska na obnovljive izvore energije, energetski efikasne zgrade/transport, održivu poljoprivredu i međunarodnu saradnju po klimatskim pitanjima.

Zagađenje vazduha: Razmatranje izvora poput emisije štetnih gasova iz vozila i industrije, zagovarajući rješenja poput električnih vozila, strožih emisijskih standarda, javnog prevoza, podrške biciklističkom saobraćaju i sadnje drveća za poboljšanje kvaliteta vazduha.

Uvijek možete dodati dodatne scenarije, sve dok su u skladu sa temom radionice.

2. Ekološka potraga za blagom

Tema: Ekološka svijest; istraživanje | **Složenost:** Umjerena | **Uzrast:** 15-30 godina | **Grupa:** 20+ |
Prostor: Na otvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Povećanje svijesti o lokalnoj flori i fauni.
- Promovisanje timskog rada i ekološkog znanja kroz aktivnosti na otvorenom.
- Podsticanje osjećaja odgovornosti prema prirodi kroz angažman učesnika u zabavnim i istraživačkim zadacima.

Materijali

Lista za lov na blago, torbe za prikupljanje predmeta, olovke, blokovi za pisanje, pametni telefoni ili kamere za fotografisanje i snimanje video zapisa, male ekološke nagrade.

Aktivnost

- **Uvod (10 min):** Okupite sve učesnike i objasnите pravila i ciljeve lova na blago. Razgovarajte o važnosti ekološke svijesti i tome kako će im lov na blago pomoći da nauče više o svom okruženju. Naglasite teme timskog rada, istraživanja i zabave. Istaknite bezbjednosne smjernice, kao što je ostajanje unutar označenog područja i poštovanje prirode.
- **Podjela u timove (5 min):** Podijelite učesnike u male timove od 3-4 osobe. Osigurajte da svaki tim ima dobar miks vještina i ličnosti kako bi bio promovisan efikasan timski rad. Podijelite listu za lov na blago, torbe za prikupljanje predmeta, olovke, blokove za pisanje i pametne telefone ili kamere svakom timu. Objasnite da će raditi zajedno kako bi pronašli ili izvršili što više zadataka sa liste u vremenskom ograničenju.
- **Lov na blago (50 min):** Neka timovi započnu lov na blago. Lista bi trebalo da uključi različite predmete za pronalaženje i zadatke za izvršenje, kao što su:
 1. Pronađite i fotografišite specifičan tip lista.
 2. Pokupite komad otpada i zabilježite kratku video poruku o važnosti održavanja životne sredine čistom.
 3. Identifikujte pticu i snimite njen zvuk ili napravite njenu fotografiju.
 4. Napravite grupnu selfie fotografiju sa prelijepim cvjetom u pozadini.

5. Posmatrajte i opišite specifičnog insekta u kratkom video zapisu.
6. Pronađite prirodni objekat koji je gladak/grub i napravite kreativnu fotografiju sa njim.
7. Napravite video isječak o ovom iskustvu.

Podstaknite timove da istraže različite djelove parka i rade zajedno kako bi završili listu. Facilitatori treba da prate napredak grupe, nude savjete ukoliko je potrebno i osiguraju bezbjednost.

- **Nagrade i zaključak (10 min):** Dodijelite male ekološke nagrade pobjedničkom timu/timovima na osnovu broja završenih zadataka/tačaka, kreativnosti njihovih fotografija i videa, ili entuzijazma koji su pokazali. Završite kratkom diskusijom o značaju ekološke svijesti i uticaju njihovih akcija na životnu sredinu. Podstaknite učesnike da nastave da istražuju i uče o prirodi u svakodnevnom životu.
- **Diskusija i refleksija (10 min):** Sprovedite sesiju dijeljenja iskustava, dopustite svakom timu da predstavi svoja saznanja kroz fotografije i video zapise. Podstaknite refleksiju postavljanjem pitanja, kao što su:
 - Šta vas je najviše iznenadilo tokom lova na blago?
 - Kako je vaš tim odlučio koji zadaci će biti prioritet tokom ove aktivnosti?
 - Koji ekološki problem ste osjetili da vas je više povezao unutar tima nakon što ste završili lov?
 - Kako je vaša svijest o životnoj sredini promijenjena tokom lova na blago?
 - Da li ste našli na nešto neočekivano što vas je natjerala da drugačije razmišljate o životnoj sredini?
 - Koje vještine ste koristili da završite zadatke i kako ih možete primijeniti na ekološke akcije?
 - Kako je timski rad igrao ulogu u vašem uspjehu ili izazovima tokom lova na blago?
 - Koji zadatak ili predmet sa liste vam je bio najznačajniji i zašto?
 - Kako možete da nastavite da istražujete i štitite vašu lokalnu životnu sredinu nakon ove aktivnosti?
 - Koje akcije ćete preduzeti na osnovu onoga što ste naučili o svojoj lokalnoj životnoj sredini?

Savjeti za facilitatore:

- Pobrinite se da pripremite i organizujete sav potreban materijal, uključujući nagrade.
- Tokom uvoda, budite jasni pri objašnjavanju pravila i sigurnosnih smjernica.

- Podijelite učesnike u timove sa mješovitim vještinama i ličnostima kako biste promovisali efikasan timski rad.
- Tokom lova, pratite napredak, pružajte podršku i obezbijedite sigurnost učesnika.
- Olakšajte završni dio aktivnosti podstičući timove da podijele svoja iskustva i ističu ključne pouke.
- Tokom diskusije, postavite otvorena pitanja koja podstiču refleksiju.

Stvaranjem podržavajuće i inkluzivne atmosfere, pomoći ćete učesnicima da se u potpunosti angažuju tokom „ekološke potrage za blagom“ i postignu ciljeve učenja.

RADNI MATERIJAL

Lista zadataka za lov na blago:

1. Fotografija specifičnog lista (npr. javorov list)
2. Prikupljanje smeća i snimanje poruke
3. Identifikovanje i fotografisanje ptice (npr. vrabac)
4. Grupi selfie sa cvijetom (npr. bijela rada)
5. Opisivanje insekta u videu (npr. leptir)
6. Kreativna fotografija sa glatkim/grubim predmetom (npr. kamen, kora drveta)
7. Napraviti reel o iskustvu

Pravila lova na blago:

1. Članovi tima moraju ostati zajedno.
2. Završiti što više zadataka u okviru vremenskog limita.
3. Budite kreativni i radite kao tim.
4. Koristite torbe za prikupljanje predmeta bez nanošenja štete.
5. Vratite se na mjesto okupljanja na vrijeme.

3. Krug refleksije

Tema: Ekološka svijest, samo-refleksija, aktivno učešće u ekološkim aktivnostima | **Grupa:** 15+

Složenost: Umjerena | **Uzrast:** 15-30 godina | **Prostor:** Zatvoren prostor ili na otvorenom | **Vrijeme:** 85min

Ciljevi

- Povećati svijest o ličnom uticaju na životnu sredinu.
- Podstaknuti samorefleksiju o ličnim radnjama i odlukama koje utiču na životnu sredinu.
- Olakšati aktivno i efikasno učešće u ekološkim akcijama.
- Opremljivanje mladih i omladinskih radnika praktičnim alatima za kontinuiranu ekološku refleksiju i akciju.

Materijali

- Flip chart-ovi i markeri, post-it note papirići, odštampani radni listovi za samorefleksiju, projektor i ekran (opciono), materijali pogodni za reciklažu (npr. papir, plastične boce, karton)

Aktivnost

- **Uvod (5 min):** Okupite sve učesnike i ukratko objasnite cilj sesije: „Ova radionica je posvećena razmišljanju o našem uticaju na životnu sredinu i otkrivanju načina za pozitivne promene u svakodnevnom životu.“ Pružite jasan pregled ciljeva radionice i izložite agendu kako biste postavili očekivanja.
- **Sesija samorefleksije (20 min):** Podijelite radne listove za samorefleksiju svakom učesniku i objasnite njihov cilj: „Ovi radni listovi će vam pomoći da razmislite o vašim svakodnevnim navikama i o tome kako one utiču na životnu sredinu. Molimo vas da odvojite 10 minuta za iskrene odgovore na pitanja.“ Dajte učesnicima 10 minuta da popune radne listove, dok se krećete po sali kako biste pružili podršku. Nakon 10 minuta, zamolite učesnike da se poređaju u parove i podijele jedno ili dva uvida iz svojih refleksija. Neka razgovaraju o tome šta ih je iznenadilo i o obrazcima koje su primijetili.
- **Grupna aktivnost: Mapiranje ekološkog otiska (45 min):** Podijelite učesnike u male grupe od 4-5 osoba i obezbijedite svakoj grupi flip chart i markere.

- **Objasnite zadatok:** „Svaka grupa treba da napravi jednostavnu mapu tipičnog dana, naglašavajući radnje koje utiču na životnu sredinu, kao što su putovanje, obroci i stvaranje otpada. Identifikujte ključne radnje i diskutujte o njihovom uticaju na životnu sredinu.“ Dozvolite 35 minuta za kreiranje mapa i za diskusiju o njima unutar grupe. Nakon toga, svaka grupa treba da predstavi svoju mapu i predložene promjene (10 minuta). Facilitator treba da podstakne kratku diskusiju nakon svake prezentacije.
- **Krug posvećenosti (10 min):** Zamolite učesnike da stanu u krug i objasnite aktivnost: „Zatvorićemo radionicu sa Krugom posvećenosti. Svako od vas će podijeliti jednu konkretnu akciju na koju se obavezuje da će preuzeti kako biste smanjili svoj ekološki otisak, na osnovu onoga što ste danas naučili.“ Započnite aktivnost tako što ćete prvo podijeliti nešto o svojoj sopstvenoj posvećenosti. Onda neka se krug nastavi, tako da svaki učesnik ima priliku da opiše svoju posvećenost, podstičući ih da podrže jedni druge.
- **Groupna refleksija (10 min):** Okupite učesnike i diskutujte o aktivnosti. Postavite pitanja nalik:
 - Šta je bilo najznačajnije što ste shvatili tokom sesije samorefleksije?
 - Kako je dijeljenje vaših refleksija sa partnerom uticalo na vaše razumijevanje ekoloških pitanja?
 - Koje obrasce ste primijetili u svojim svakodnevnim navikama koji utiču na životnu sredinu?
 - Kako vam je mapiranje vašeg ekološkog otiska pomoglo da sagledate širu sliku vašeg uticaja?
 - Šta vas je najviše iznenadilo u vašim refleksijama?
 - Kako je grupna aktivnost uticala na vaše razmišljanje o kolektivnoj odgovornosti prema životnoj sredini?
 - Kako možete da primijenite uvide iz današnje sesije tokom svog svakodnevnog života?
 - Koje male promjene biste željeli da napravite nakon ove sesije?
 - Kako su refleksije drugih promijenile vaš vlastiti pogled na ovu temu?
 - Koje dugoročne ekološke navike želite da preuzmete na osnovu današnje diskusije?

Završne riječi (5 min): Sumirajte ključne zaključke iz sesije i zahvalite učesnicima na njihovom angažmanu i doprinosima.

Savjeti za facilitatore

Podstičite kreativnost motivišući učesnike da razmišljaju van okvira i istraže inovativne ideje. Odgovarajte na pitanja i pružite smjernice tokom aktivnosti, osiguravajući da se svi učesnici osjećaju uključeno i da su njihove ideje cijenjene. Pratite vrijeme kako biste osigurali da radionica teče glatko i po rasporedu. Kroz stvaranje inkluzivnog i podržavajućeg okruženja, pomožite učesnicima da se potpuno angažuju i postignu ciljeve radionice.

RADNI MATERIJAL

Kategorija	Pitanje	Odgovor
Pozitivne navike	Navedite svakodnevne navike koje pozitivno utiču na životnu sredinu: <ul style="list-style-type: none">• Koristim torbe za kupovinu koje se mogu ponovo koristiti.• Vozim bicikl ili idem pješke umjesto da vozim automobil.	
Negativne navike	Navedite svakodnevne navike koje negativno utiču na životnu sredinu: <ul style="list-style-type: none">• Koristim plastične flaše za jednokratnu upotrebu.• Bacam materijale koji se mogu reciklirati.	
Potrošnja energije	Kako koristite energiju u svom svakodnevnom životu? <ul style="list-style-type: none">• Grijanje i hlađenje doma.• Korištenje kućnih aparata. Koje korake možete preuzeti da smanjite potrošnju energije? <ul style="list-style-type: none">• Isključiti svjetla i aparate kada ih ne koristim.• Podesiti termostat na umjerenu temperaturu.	
Upravljanje otpadom	Kako upravljate otpadom u svom svakodnevnom životu? Navedite barem jednu praksu. <ul style="list-style-type: none">• Razdvajam materijale za reciklažu od običnog otpada.• Ponovno koristim kutije i torbe. Koje korake možete preuzeti da smanjite otpad? <ul style="list-style-type: none">• Kupujem proizvode sa manje ambalaže.• Koristim bocu za vodu koju mogu ponovo koristiti.• Doniram ili prodajem stvari umjesto da ih bacam.	

Kategorija	Pitanje	Odgovor
Potrošnja vode	<p>Kako koristite vodu u svom svakodnevnom životu? Navedite barem tri načina.</p> <ul style="list-style-type: none">• Tuširanje.• Zalivanje biljaka.• Kuvanje. <p>Koje korake možete preuzeti da smanjite potrošnju vode?</p> <ul style="list-style-type: none">• Tuširam se kraće.• Koristim štedljive tuševe ili slavine.• Popravim curenje vode u slavinama.	
Transport	<p>Kako putujete u svom svakodnevnom životu? Navedite barem tri načina prevoza.</p> <ul style="list-style-type: none">• Vozim automobil.• Koristim javni prevoz.• Vozim bicikl. <p>Koje korake možete preuzeti da smanjite svoj ugljenični otisak od prevoza?</p> <ul style="list-style-type: none">• Često koristim javni prevoz.• Vozim bicikl.• Carpooling (dijeljenje vožnje) sa drugima.	

4. Duh baštovanstva

Tema: Ponovno korištenje; briga o životnoj sredini, održivo baštovanstvo | **Složenost:** Umjerena I

Uzrast: 15-25 godina | **Grupa:** 15+ | **Prostor:** Zatvoren prostor ili na otvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Podstaći učesnike da nauče o metodi ponovnog korištenja materijala (eng. *upcycling*) kroz kreativnu transformaciju plastičnih flaša u dekorativne saksije.
- Istaknuti prednosti ove metode kao što su smanjenje otpada i davanje novog života materijalima koji bi inače završili na deponijama.
- Podstaći odgovorno upravljanje životnom sredinom kroz predstavljanje održivih praksi u baštovanstvu koje doprinose zdravoj planeti.

Materijali

- Prazne plastične flaše (očistite ih i skinite etikete)
- Makaze ili alati za siječenje (sigurne makaze za mlađe učesnike)
- Permanentni markeri, boje i četkice za dekoraciju
- Zemlja i sjeme malih biljaka (npr. začinsko bilje, cvijeće, povrće)
- Novine ili stolnjaci za zaštitu radnih površina
- Rukavice za rukovanje zemljom
- Odštampana uputstva za rad

Aktivnost

- **Uvod (10 min):** Pozdravite učesnike i objasnite osnovni cilj radionice. „Današnja radionica je posvećena upcycle-ingu plastičnih flaša u ljepe saksije i učenju o održivom baštovanstvu.“ Pružite jasnú sliku o tome šta će učesnici raditi do kraja radionice, sa naglaskom na značaj kreativnosti, održivosti i timskog rada. Kratko izložite agendu i očekivanja: „Danas ćemo:
 1. Početi sa demonstracijom kako da isiječemo i pripremimo plastične flaše za upcycling.
 2. Zatim ćemo se posvetiti kreativnoj dekoraciji naših plastičnih saksija.
 3. Nakon toga, napunićemo saksije zemljom i posaditi sjeme.
 4. Na kraju, završićemo Krugom refleksije, gdje će svako od vas podeliti svoja iskustva i obaveze tokom akcija za zaštitu životne sredine.“

Podstičite aktivno učešće i poštovanje: „Tokom radionice, ohrabrujemo vas da aktivno učestvujete, dijelite svoja mišljenja i poštujete perspektive drugih. Stvarajmo otvoreno i podržavajuće okruženje za učenje i saradnju.“

- **Sjećenje i priprema plastičnih flaša (20 min):** Počnite tako što ćete demonstrirati kako sigurno isjeći i pripremiti plastične flaše za upcycling. „Prvo ćemo isjeći vrh naših plastičnih flaša kako bismo napravili otvor za sadnju. Zatim ćemo napraviti nekoliko malih rupa na dnu za drenažu.“ Koristite unaprijed isječenu flašu kao primjer i jasno demonstrirajte svaki korak kako bi svi razumjeli proces. Podijelite plastične flaše, makaze ili noževe za rukotvorine, kao i rukavice svakom učesniku. Takođe, obezbijedite novine ili stolnjake za zaštitu radnih površina. Dajte učesnicima dovoljno vremena da isjeku i pripreme svoje flaše, obilazite ih da biste pružili pomoć i osigurali bezbjednost. Podsjetite ih da budu pažljivi sa makazama ili noževima za rukotvorine i da zatraže pomoć ako im je potrebna.
- **Dekoracija plastičnih saksija (20 min):** Objasnite aktivnost dekorisanja: „Sada kada smo pripremili flaše, vrijeme je da postanemo kreativni i ukrasimo ih. Možete koristiti trajne markere, vodene boje i druge materijale za umjetnost kako biste učinili vaše saksije jedinstvenim i lijepim.“ Podijelite markere, boje, četkice i druge materijale za dekoraciju sa svakim učesnikom. Ohrabrite učesnike da izraze svoju kreativnost, omogućite im da ukrase svoje flaše. „Razmislite kako želite da vaša saksija izgleda. Možete crtati oblike, slikati slike ili pisati inspirativne poruke.“ Obilazite učesnike, pružite im podršku i pomoć po potrebi, osiguravajući da se svi osećaju podržano i inspirisano.
- **Sjetva sjemena u dekorativnim saksijama (30 min):** Objasnite aktivnost sjetve: „Sledeće, napunićemo naše saksije zemljom i posadićemo sjeme. Ovo je početak naših mini vrtova!“ Podijelite zemlju, sjemena i kante za zalivanje ili boćice za prskanje svakom učesniku. Demonstrirajte kako da napune saksije zemljom, posade sjeme i zaliju: „Napunite svoju saksiju do tri četvrtine zemljom. Napravite malu rupu za sjeme, stavite sjeme unutra, lagano ga pokrijte zemljom i nežno ga zalijte.“ Dajte učesnicima dovoljno vremena da posade sjeme, obilazite ih da biste pružili pomoć i odgovarali na pitanja. Podsjetite ih da s pažnjom rukuju sjemenom i zemljom i da zatraže pomoć ako im je potrebna.
- **Krug refleksije (10 min):** Zamolite učesnike da formiraju krug sa svojim završenim saksijama. Objasnite svrhu refleksivnog kruga: „Zatvorićemo radionicu refleksivnim krugom. Svako od vas će podijeliti jednu stvar koju je naučio/la danas i jednu konkretnu akciju koju će od danas sprovoditi kako bi podržao/la zaštitu životne sredine.“ Uvedite učesnike u završni dio aktivnosti tako što ćete prvo podijeliti svoje utiske i stavove, kako biste postavili primjer ostalima.

Groupna refleksija (10 min): Koristite sljedeća pitanja tokom refleksije:

- *Kako je transformacija plastičnih flaša u saksije promijenila vaš pogled na upcycling?*
 - *Koji je bio najizazovniji dio stvaranja vaše saksije i kako ste ga prevazišli?*
 - *Kako je baštovanstvo povezano sa većim naporima za održivu zaštitu životne sredine?*
 - *Šta ste naučili o značaju ponovne upotrebe materijala tokom ove aktivnosti?*
 - *Kako je rad sa prirodnim elementima poput zemlje i sjemena uticao na vaš pogled o važnosti zaštite životne sredine?*
 - *Kako planirate da nastavite sa baštovanstvom ili upcyclingom nakon ove radionice?*
 - *Koju ulogu mislite da kreativnost igra u promovisanju zaštite životne sredine?*
 - *Kako možete koristiti vještine koje ste danas naučili da podstaknete druge da usvoje ekološke navike?*
 - *Šta vas je ova aktivnost naučila o strpljenju i rastu u ekološkom radu?*
 - *Kako je grupna saradnja uticala na konačan rezultat kreiranja vaše nove saksije?*
-
- **Zaključak (5 mins):** Sumirajte ključne zaključke ove aktivnosti. Na kraju, zahvalite učesnicima na njihovom angažmanu i kreativnosti. Ohrabrite ih da nastave da istražuju o održivim praksama, ne samo kroz upcycling, već i tako što će dijeliti ono što su naučili sa drugima. Podsetite ih da male akcije mogu dovesti do velikih promjena kada je u pitanju zaštita životne sredine.

Savjeti za facilitatore

Podstičite kreativnost motivišući učesnike da razmišljaju izvan okvira i istražuju inovativne ideje. Budite dostupni za odgovaranje na pitanja i pružanje smjernica tokom aktivnosti, obezbjeđujući da se svi učesnici osjećaju uključeno i da njihove ideje budu vrijednovane. Držite se vremena kako biste osigurali da svaki dio radionice teče glatko i po rasporedu. Kreiranjem inkluzivnog i podržavajućeg okruženja, pomoći ćete učesnicima da se u potpunosti angažuju na radionici i postignu ciljeve učenja.

RADNI MATERIJAL

Priprema plastičnih flaša

Korak 1: Pripremite radnu površinu. Položite novine ili stolnjake kako biste zaštitili površine za rad. Prikupite sve potrebne materijale.

Korak 2: Označite liniju za sječenje. Permanentnim markerom, nacrtajte liniju oko plastične flaše, otprilike 10-15 cm od dna. Ovo će biti gornji rub vaše saksije.

Korak 3: Isijecite flašu - Pažljivo isijecite uz označenu liniju koristeći makaze ili nož za umjetnički rad. Ako koristite nož, obavezno sijecite daleko od tijela i prstiju. Skinite gornji dio flaše i stavite ga sa strane.

Korak 4: Napravite rupe za drenažu - Okrenite donji dio flaše naopako. Koristite makaze ili nož da napravite nekoliko malih rupa na dnu. Ove rupe omogućavaju da višak vode iscuri.

Dekoracija saksija

Korak 1: Dizajnirajte svoju saksiju - Koristite permanentne markere, vodene i druge boje i četkice da dekorirate spoljašnji dio svoje plastične flaše. Budite kreativni i učinite je jedinstvenom!

Korak 2: Ostavite da se osuši - Dozvolite da se boje i markeri potpuno osuše prije nego što pređete na sledeći korak.

Sadnja sjemena

Korak 1: Napunite zemljom - Napunite svoju dekorisanu saksiju otprilike do tri četvrtine zemljom.

Korak 2: Posadite sjeme - Napravite malu rupu u zemlji, stavite sjeme unutra i lagano ga prekrijte zemljom.

Bezbjednost nam je na prvom mjestu, pa vas molimo da pažljivo rukujete makazama i noževima za umjetnički rad. Uvijek sijecite daleko od tijela i pazite da vam prsti ne budu u opasnosti. Ako vam je potrebna pomoć, slobodno nam se obratite.

5. Inžinjeri životne sredine

Tema: Izgradnja tima, ekološko upravljanje; rješavanje problema | **Složenost:** Umjerena |

Uzrast: 15-20 godina | **Grupa:** 15-30 | **Prostor:** na otvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Podsticanje timskog rada i vještina rješavanja problema, uz podizanje svijesti o značaju očuvanja životne sredine kroz izgradnju mosta koristeći prirodne i reciklirane materijale.

Materijali

- Prirodni materijali (grane, grančice, kamenčići)
- Reciklirani materijali (karton, plastične flaše)
- Kanap ili konopac
- Sjekira ili zanatski noževi
- Rukavice za rukovanje materijalima
- Tablice i olovke
- Odštampana uputstva

Aktivnost

- **Uvod (5 min):** Okupite sve učesnike i ukratko objasnite smisao i plan ove radionice.
- **Formiranje timova (5 min):** Podijelite učesnike u timove od 4-5 osoba. Na taj način svako dobija priliku da doprinese i sarađuje sa drugima. Objasnite da cilj ove radionice nije samo izgradnja mosta, već i podsticanje timskog rada i kreativnog rješavanja ekoloških izazova.
- **Dijeljenje materijala:** Nakon formiranja timova, podijelite im potrebne materijale. Predstavite različite prirodne materijale kao što su grane, grančice i kamenčići, te reciklirane materijale poput kartona i plastičnih flaša. Takođe, podijelite timovima kanap ili konopac, sjekiru ili zanatske noževe, kao i rukavice za rukovanje materijalima. Obavezno naglasite važnost sigurnog i odgovornog korištenja materijala.
- **Objasnite izazov:** Jasno objasnite izazov učesnicima. Svaki tim će imati 45 minuta da dizajnira i izgradi most koristeći dodijeljene materijale. Most mora da bude dovoljno čvrst da izdrži malu težinu, kao što je, na primjer

težina napunjene flaše vode. Podstaknite timove da budu kreativni i razmotre različite strukturne dizajne koji bi mogli pomoći da njihov most bude jak i stabilan.

- **Dizajn i planiranje:** Dajte timovima 10 minuta da razgovaraju i isplaniraju dizajn svog mosta. Obezbijedite im podloge za pisanje i olovke kako bi mogli da skiciraju svoje ideje i da osmisle strategiju. Tokom ove faze planiranja, timovi bi trebalo da razmotre dostupne materijale, dizajn mosta i način na koji će sarađivati u njegovoj izradi. Podsjetite ih da je dobro planiranje ključno za uspješnu realizaciju.
- **Faza izgradnje:** Nakon planiranja, timovi će imati 35 minuta da izgrade svoje mostove. Ohrabrite ih da rade zajedno, efikasno komuniciraju i podijele zadatke prema individualnim sposobnostima. Kao facilitator, obilazite timove, posmatrajte napredak, pružajte smjernice i osigurajte da se poštuju sigurnosni protokoli, posebno prilikom upotrebe makaza ili skalpela.
- **Testiranje mostova:** Kada se faza izgradnje završi, okupite sve timove i neka svaki tim predstavi svoj most. Testirajte mostove postavljanjem male težine, poput napunjene flaše vode, kako biste provjerili da li mogu izdržati opterećenje. Ova faza testiranja predstavlja uzbudljiv trenutak i omogućava učesnicima da vide rezultate svoje timske saradnje i kreativnosti. Pohvalite sve napore i inovacije, bez obzira na to da li su mostovi uspjeli izdržati težinu ili ne.
- **Krug refleksije:** Za kraj radionice, okupite sve učesnike u krug i organizujte refleksivnu sesiju. Zamolite svakog učesnika da podijeli jednu stvar koju je naučio o timskom radu i zaštiti životne sredine tokom aktivnosti. Počnите dijeljenjem sopstvene refleksije kako biste dali primjer. Ohrabrite sve da budu podržavajući i razmotre kako mogu primijeniti stečena znanja u svakodnevnom životu i budućim projektima.

Refleksija

Diskusija: Nakon testiranja mostova, organizujte diskusiju o izazovima s kojima su se timovi suočili tokom izgradnje i načinima na koje su ih prevazišli. Istaknite značaj timskog rada, komunikacije i vještina rješavanja problema. Postavite pitanja poput:

- Šta je bilo najizazovnije u izgradnji vašeg mosta?
- Kako je vaš tim sarađivao da prevaziđe poteškoće?
- Šta ste naučili o zaštiti životne sredine koristeći prirodne i reciklirane materijale?
- Kako ste se osjećali kada ste testirali sposobnost mosta da izdrži težinu?

- *Koje ste strategije koristili da dizajnirate most koji je istovremeno čvrst i održiv?*
- *Kako se principi inženjeringu i timskog rada mogu primijeniti na rješavanje ekoloških problema?*
- *Koju ulogu je kreativnost imala za uspjeh vašeg projekta?*
- *Kako je korištenje recikliranih materijala promijenilo način na koji razmišljate o otpadu i izgradnji?*
- *Šta biste uradili drugačije sledeći put kako biste poboljšali dizajn svog mosta?*
- *Kako je ova aktivnost promijenila vaš pogled na ponovnu upotrebu materijala u praktične svrhe?*

Ova refleksija pomaže učesnicima da učvrste iskustvo učenja, i podstiče učesnike da razmисле o tome kako mogu primijeniti ove vještine u drugim oblastima.

Evaluacija: Na kraju, podijelite obrasce za evaluaciju kako bi učesnici dali povratne informacije o radionici. Prikupite obrasce i zahvalite se svima na njihovom učešću i angažmanu. Priznajte njihov trud i kreativnost, i izrazite nadu da će i dalje primjenjivati vještine timskog rada i rješavanja problema koje su vkežbali tokom ove radionice i u drugim ekološkim izazovima.

Dobro se pripremite upoznavanjem sa materijalima i uputstvima. Podstičite saradnju među timovima, njegujte podržavajuću atmosferu i dozvolite nezavisno rješavanje problema. Promovišite kreativnost i naglasite da ne postoji samo jedan „tačan“ metod. Iskoristite sesije refleksije da diskutujete o timskom radu, rješavanju problema i ekološkoj odgovornosti, postavljanjem otvorenih pitanja da podstaknete dijalog.

RADNI MATERIJAL

- **Šablon za dizajn mosta:** Priložite nekoliko jednostavnih šablona za dizajn mosta koje timovi mogu koristiti da skiciraju svoje ideje i planiraju svoju strategiju izgradnje. Ovo može pomoći u vođenju procesa razmišljanja i obezbijediti strukturirani pristup izgradnji mosta.

6. Zeleni čuvari

Tema: Zaštita životne sredine; briga o životnoj sredini | **Složenost:** Visoka | **Uzrast:** 15-30 godina |

Grupa: 20+ | **Prostor:** Zatvoren prostor | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Razumjeti složenost kreiranja ekoloških politika i procesa donošenja odluka kroz aktivnost igranja uloga.

Materijali

- Flipčart / bijela tabla; Olovke i papir; Oznake s imenima i markeri

Aktivnost

- **Uvod (5 min):** Počnite radionicu srdačnim dočekom svih učesnika i pozovite ih da se okupe u krug. Objasnite da je cilj današnje radionice razumijevanje složenosti kreiranja ekoloških politika i procesa donošenja odluka kroz igranje uloga.
- **Predstavite plan aktivnosti:** Uvod u uloge i scenarija, aktivnost igranja uloga i refleksija o procesima donošenja odluka i njihovim ishodima. Podstaknite aktivno učešće i međusobno poštovanje tokom cijele sesije.
- **Predstavljanje uloga i objašnjavanje scenarija (5 min):** Podijelite odštampane opise uloga i scenarije svakom učesniku. Uloge uključuju lokalnu zajednicu, bogate investitore i članove komisije. Obezbijedite bedževe sa imenima kako bi se uloge lakše prepoznale.
- **Objasnite scenario:** "U selu Ksamil postoji predlog za izgradnju novog odmarališta na plaži. Ovaj projekat obećava ekonomski prosperitet lokalnom stanovništvu, ali će značajno uticati na životnu sredinu. Svaka grupa treba da debatuje i odluči da li će odobriti projekat, uzimajući u obzir različite perspektive."
- **Pregled odgovornosti uloga (5 min):** Objasnite odgovornosti i stavove svake uloge. Lokalno stanovništvo se fokusira na ekonomske koristi i razvoj zajednice, investitori naglašavaju profitabilnost i luksuz, dok komisija mora da balansira između ekonomskog rasta i zaštite životne sredine.

- **Formiranje grupa diskusije (30 min):** Podijelite učesnike u manje grupe prema njihovim ulogama. Neka grupe diskutuju 30 minuta i pripreme govor kojim će predstaviti svoj stav pred članovima komisije.
- **Vođenje diskusije (30 min):** Uputite svaku grupu da analizira scenario iz perspektive koja im je dodijeljena. Treba da razmotre ekološke uticaje, ekonomske koristi, društvene posljedice i moguće kompromise ili alternativna rješenja. Posjetite svaku od grupe, posmatrajte diskusije, pružajte smjernice i podstičite konstruktivnu raspravu.
- **Proces donošenja odluka (15 min):** Nakon 30 minuta diskusije, svaka grupa treba da doneše konačnu odluku i pripremi izlaganje za širu grupu. Nakon predstavljanja ideja, pozovite sve članove sela da učestvuju u debati i argumentuju svoje stavove.
- **Diskusija i refleksija (10 min):** Organujte zajedničku sesiju u kojoj će svaki tim predstaviti svoje zaključke putem fotografija i video zapisa. Podstaknite refleksiju postavljanjem uviđajnih pitanja.

Završna diskusija i evaluacija

Nakon igranja uloga i donošenja konačne odluke, okupite sve učesnike na refleksivnu diskusiju. Koristite sljedeća pitanja kako biste vodili evaluaciju i pomogli učesnicima da kritički razmisle o radionici i svom iskustvu:

- *Šta vam je bilo najizazovnije u debatovanju iz perspektive dodijeljene uloge?*
- *Kako ste balansirali ekonomske i ekološke aspekte u svojoj ulozi?*
- *Šta vas je iznenadilo u procesu donošenja odluka u oblasti ekološke politike?*
- *Kako je vaša grupa postigla dogovor ili kompromis o projektu?*
- *Kako vam je igranje uloga pomoglo da razumijete složenost kreiranja ekoloških politika?*
- *Šta ste naučili o različitim interesnim grupama u ekološkim odlukama?*
- *Kako vam ovo iskustvo može pomoći u stvarnim diskusijama o zaštiti životne sredine?*
- *Kako vam je promjena uloga promijenila pogled na kompromise u ekološkim odlukama?*
- *Šta biste uradili drugačije da možete ponovo igrati isti scenario?*
- *Kako vas je ova radionica navela da razmišljate o svojoj odgovornosti u zaštiti životne sredine?*

Zaključite evaluaciju uz zahvalnost učesnicima na aktivnom učešću i ohrabrite ih da nastave da razmišljaju o lekcijama iz radionice. Istaknite da je donošenje odluka u oblasti zaštite životne sredine složen, ali ključan proces za izgradnju održive budućnosti.

Savjeti za facilitatore

Kako biste pomogli učesnicima da se užive u svoje uloge, možete im dodijeliti ove kartice sa smjernicama za svaku grupu:

Lokalna zajednica:

- Razgovarajte o potencijalnim ekonomskim prednostima, kao što su povećani prihodi, nova radna mjesta i poboljšanje infrastrukture.
- Razmotrite ekološke uticaje, uključujući uništavanje staništa, zagađenje i promjene u lokalnom ekosistemu.
- Razvijte uravnotežen argument koji uzima u obzir i ekonomske koristi i ekološke troškove.

Investitori:

- Istaknite ekonomske prednosti odmarališta, uključujući otvaranje novih radnih mesta, povećanje turizma i ukupni ekonomski rast.
- Odgovorite na ekološke zabrinutosti predlaganjem strategija za smanjenje štete, kao što su održive građevinske prakse i mјere očuvanja prirode.
- Pripremite uvjerljiv argument koji balansira ekonomski razvoj sa zaštitom životne sredine.

Članovi komisije:

- Pažljivo slušajte argumente obije strane – lokalnog stanovništva i investitora.
- Procijenite potencijalne ekonomske koristi u odnosu na ekološke i društvene troškove.
- Pripremite ključna pitanja za obje strane kako biste istražili aspekte koji su možda zanemareni.
- Budite spremni da donesete odluku koja odražava uravnotežen pristup ekonomskim, ekološkim i društvenim faktorima.

RADNI MATERIJAL

Scenarijo: Plažni rizort „Zeleni Grad“

U mjestu Jaz, bogata investitorska kompanija predlaže izgradnju luksuznog odmarališta na plaži. Ovo odmaralište obećava značajne ekonomske benefite za lokalno stanovništvo, uključujući nova radna mjesta i povećanje turizma. Međutim, izgradnja i rad odmarališta imaće značajan uticaj na životnu sredinu, uključujući uništavanje staništa, zagadenje i povećanje količine otpada. Savjet lokalne zajednice sazvao je sastanak kako bi razmotrio predlog i donio odluku. Različiti akteri predstaviće svoje stavove i debatovati o prednostima i nedostacima projekta. Konačnu odluku donijeće komisija sastavljena od predstavnika zajednice, investitora i ekoloških stručnjaka.

Opis uloga

Lokalna zajednica

Pozadina: Vi ste poljoprivrednici iz mesta Jaz i tu živite generacijama. Nedavno vam je velika kompanija ponudila po 40.000 eura kako bi dobila dozvolu za izgradnju luksuznog odmarališta na plaži. Ovaj projekat obećava dolazak većeg broja turista, otvaranje novih radnih mjesta i povećanje ukupnog bogatstva sela. Međutim, zabrinuti ste zbog uticaja na životnu sredinu, uključujući potencijalnu štetu po divlje životinje, morski ekosistem, zagadenje i promjene u vašem načinu života.

Cilj: Diskutujte i odlučite da li ekonomske koristi nadmašuju ekološke i društvene troškove. Pripremite argumente i predstavite svoju odluku komisiji.

Investitori

Pozadina: Vi ste predstavnici bogate investitorske kompanije koja planira izgradnju luksuznog odmarališta na Jazu. Ovo odmaralište nudi ekskluzivan smještaj, restorane i rekreativne sadržaje koji će privući turiste iz cijelog svijeta. Lokalnom stanovništvu ponudili ste po 40.000 eura kao kompenzaciju za zemljište i podršku projektu.

Cilj: Predstavite profitabilnost i luksuzne aspekte odmarališta. Osvrnite se na zabrinutosti u vezi sa ekološkim uticajem i predložite mjere za ublažavanje štete. Ubjedite mještane i komisiju da su koristi odmarališta značajnije od mogućih negativnih posljedica.

RADNI MATERIJAL

Članovi komisije

Pozadina: Vi ste članovi komisije. Vaša uloga je da procijenite prijedlog za izgradnju novog odmarališta na plaži i donesete odluku koja balansira ekonomski razvoj sa zaštitom životne sredine. Morate uzeti u obzir perspektive i argumenate i lokalnog stanovništva i investitora.

Cilj: Saslušajte obije strane, postavljajte ključna pitanja i na kraju odlučite da li ćete odobriti ili odbiti projekat, uzimajući u obzir kratkoročne i dugoročne posljedice po zajednicu i životnu sredinu.

7. Razmisli i djeluj: lični uticaj na životnu sredinu

Tema: Životna sredina, održivost, lična odgovornost | **Složenost:** niska | **Uzrast:** 18-30 godina | **Grupa:** 15+ |

Prostor: Zatvoren prostor/ Na otvorenom | **Vrijeme:** 100 min

Ciljevi

- Podstaći samorefleksiju o ličnom uticaju na životnu sredinu.
- Identifikovati jednostavne korake za smanjenje negativnog ekološkog uticaja.
- Razviti osjećaj odgovornosti i osnažiti mlade za djelovanje.

Materijali

- Ljepljivi papirići; Olovke ili markeri; Flip chart ili bijela tabla

Aktivnost

- **Uvod (5 min):** Pozdravite učesnike i predstavite ciljeve radionice. Objasnите važnost samorefleksije i lične odgovornosti u očuvanju životne sredine, naglašavajući kako pojedinačne akcije mogu dovesti do značajnih pozitivnih promjena. „*Dobrodošlica svima! Danas ćemo istražiti naš ličan uticaj na životnu sredinu, razmisliti o svojim navikama i kreirati konkretnе planove za smanjenje ekološkog otiska. Na kraju radionice poznavaćete jasne korake koje možete preuzeti kako biste napravili razliku.*“
- **Ledolomac (10 min):** Organizujte kratku aktivnost za opuštanje učesnika. Na primjer, igrajte „*Dvije istine i jedna laž*“ u vezi sa ekološkim navikama. Svaki učesnik dijeli dvije tačne i jednu netačnu tvrdnju o svojim navikama koje se tiču životne sredine. Grupa treba da pogodi koja tvrdnja nije istinita. Ova aktivnost pomaže učesnicima da se zabave, razmisle o svojim navikama i postanu svjesniji svojih ekoloških postupaka.
- **Individualna refleksija (10 min):** Podijelite učesnicima ljepljive papiriće ili kartice i olovke. Zamolite ih da napišu tri lične akcije ili navike koje utiču na životnu sredinu, uključujući i pozitivne i negativne primjere. Nakon što ih napišu, neka ih zaliđe na veliki papir ili tablu označenu kao „*Ekološki otisak*“. Ovaj vizuelni prikaz pomoći će učesnicima da sagledaju zajednički uticaj svojih navika.

- **Grupna diskusija (10 min):** Pregledajte prikupljene ljepljive papiriće i identifikujte zajedničke teme. Podstaknite učesnike da podijele svoja zapažanja o navikama koje su ih najviše iznenadile ili navele na razmišljanje. „Pogledajmo zajedno navike koje smo identificovali. Šta vam se najviše ističe? Da li vas je neka navika posebno iznenadila ili natjerala da drugačije razmišljate o svojim postupcima?”
- **Rad u malim grupama (10 min):** Podijelite učesnike u grupe od 4-6 osoba. Svaka grupa treba da odabere jednu negativnu i jednu pozitivnu naviku sa table, te da razgovara o načinima za unapređenje pozitivne i smanjenje negativne. Nakon diskusije, grupe će predstaviti svoje ideje. „U svojim grupama odaberite jednu negativnu i jednu pozitivnu naviku. Razgovarajte o načinima kako možete poboljšati pozitivnu i umanjiti negativnu. Nakon toga, podijelite svoje ideje sa svima.”
- **Sesija brainstorminga (10 min):** Zamolite učesnike da predlože jednostavne akcije koje mogu preuzeti kako bi smanjili svoj ekološki otisak. Bilježite njihove ideje na flipčart ili bijelu tablu, kreirajući zajednički spisak konkretnih koraka. Podstaknite ih na kreativnost i praktičnost u predlozima. „Hajde da zajednički osmislimo jednostavne korake koje možemo preuzeti kako bismo smanjili negativan uticaj na životnu sredinu. Nijedna ideja nije premala, svaki korak se računa!”
- **Planiranje akcija u malim grupama (15 min):** Ponovo podijelite učesnike u male grupe. Svaka grupa treba da izabere nekoliko ideja iz sesije brainstorminga i razvije konkretan plan za njihovu primjenu u svakodnevnom životu. Podstaknite ih da razmotre praktične korake, kao što su smanjenje upotrebe plastike, štednja vode ili pokretanje reciklažnog programa kod kuće. „Sada, u svojim grupama, odaberite nekoliko ideja do kojih smo došli tokom brainstorminga i osmislite konkretne planove za njihovu primjenu. Razmislite o praktičnim koracima koje možete preuzeti kako bi ove akcije postale dio vaše svakodnevice.”
- **Grupne prezentacije (10 min):** Svaka grupa će predstaviti svoj plan pred svim učesnicima. Ohrabrite učesnike da daju povratne informacije i predloge, stvarajući atmosferu saradnje. „Sada će svaka grupa predstaviti svoje planove. Dok slušate, razmislite o mogućim sugestijama i idejama koje bi mogle dodatno poboljšati predložene akcije.”
- **Lična obećanja (10 min):** Pozovite učesnike da se obavežu na jednu konkretnu akciju koju će preuzeti na osnovu onoga što su naučili tokom radionice. Podstaknite ih da podijele svoja obećanja sa grupom, čime će se stvoriti osjećaj odgovornosti i zajedničke podrške. „Za kraj, pozivam svakoga od vas da da jedno lično obećanje, jednu konkretnu akciju koju ćete

preduzeti u cilju zaštite životne sredine, inspirisani današnjom radionicom. Podijelite svoje obećanje sa grupom kako bismo se međusobno podržali u ostvarivanju promjena!

Završna diskusija i evaluacija

- **Grupna refleksija (10 min):** Nakon prezentacija i ličnih obećanja, okupite učesnike za reflektivnu diskusiju. Koristite sljedeća pitanja kako biste podstakli otvoren razgovor i razmjenu utisaka:
 - *Koju ste ličnu naviku identifikovali kao onu s najvećim uticajem na životnu sredinu?*
 - *Kako vam je uvid u navike svih učesnika promijenio percepciju kolektivne odgovornosti?*
 - *Šta vas je iznenadilo u vezi sa vašim ekološkim otiskom?*
 - *Kako vam je grupna aktivnost pomogla da uočite praktične načine za smanjenje ekološkog uticaja?*
 - *Koje su najlakše, a koje najizazovnije navike za promjenu, i zašto?*
 - *Kako vam je dijeljenje vašeg ekološkog obećanja s grupom pomoglo da se osjećate odgovornije?*
 - *Koje ćete akcije odmah početi da primjenjujete?*
 - *Kako vam je razmišljanje o pozitivnim i negativnim navikama pomoglo u planiranju budućih promjena?*
 - *Kakva vam je podrška potrebna od drugih kako biste ostali posvećeni smanjenju ekološkog otiska?*
 - *Kako se osjećate u vezi sa zajedničkim potencijalom za pozitivne promjene nakon ove radionice?*
- **Završne napomene:** Sažmite ključne poruke iz sesije i zahvalite učesnicima na angažovanju i doprinosu.

Savjeti za facilitatore

- Podstaknite učešće svih učesnika – Ohrabrite svakog učesnika da podijeli svoje mišljenje i doprinese diskusiji.
- Podržite i pozitivno ojačajte učesnike – Posebno kada govore o ličnim navikama i daju ekološka obećanja.
- Vodite računa o vremenu – Osigurajte da svaki segment radionice ostane u planiranom vremenskom okviru.
- Pametno formirajte grupe – Kombinujte učesnike različitih vještina i osobina kako biste osigurali uravnoteženu i efikasnu saradnju.

RADNI MATERIJAL

Materijal 1

- Navedite tri lične akcije ili navike koje pozitivno utiču na životnu sredinu:

- Navedite tri lične akcije ili navike koje negativno utiču na životnu sredinu:

Materijal 2

Cilj:

Akcije:

Potrebni resursi:

Vremenski okvir:

Mjera akcije:

Materijal 3:

Ja, [Ime], obećavam da ću preuzeti sljedeću akciju da umanjim negativni uticaj na životnu sredinu.

Obavezujem se da ću započeti ovu akciju dana [Datum].

Podijeliću moj napredak sa [Osobom/Grupom].

8. Strategija održivog razvoja

Tema: životna sredina; strateško planiranje; angažovanje lokalne zajednice | **Složenost:** Umjerena |
Uzrast: 18-30 godina | **Grupa:** 20-40 | **Prostor:** Zatvoren prostor/Na otvorenom | **Vrijeme:** 120 min

Ciljevi

- Angažovati učesnike u strateškom planiranju za održivost.
- Identifikovati ključne probleme održivosti i razviti konkretnе strategije za njihovo rješavanje.
- Podstaknuti saradnju i kritičko razmišljanje.
- Osnažiti učesnike da preuzmu liderske uloge u promovisanju održivosti.

Materijali

- Veliki papiri; Markeri, olovke i flomasteri; Ljepljivi papirici; Flip chart ili bijela tabla; Laptopovi ili tabletii (opciono, za istraživanje)

Aktivnost

- **Uvod (5 min):** Pozdravite učesnike i predstavite ciljeve radionice. Objasnite značaj strateškog planiranja za promovisanje održivosti.
- **Ledolomac (10 min):** Izvedite kratku ledolomnu aktivnost kako biste učesnike opustili. Primjer je aktivnost „Krug održivosti“: Učesnici formiraju krug i naizmjenično prebacuju klupko konca, pri čemu svaki učesnik imenuje jednu održivu praksu. Tako se stvara mreža koja simbolizuje međusobnu povezanost ekološki prihvatljivih postupaka. Zatim identifikuju neodržive prakse – kad neko spomene takvu praksu, pušta konac, prikazujući raspad sistema održivosti. Na kraju, učesnici se obavezuju na nove održive akcije i ponovo hvataju konac, simbolično obnavljajući mrežu. Ova aktivnost pomaže učesnicima da bolje razumiju uticaj svojih svakodnevnih navika, podstiče kritičko razmišljanje i saradnju u ostvarivanju održivih ciljeva. Aktivnost zaključiti diskusijom o načinima promovisanja održivih ponašanja.

Identifikacija ključnih pitanja održivosti

- **Brainstorming sesija (10 min):** Podijelite učesnike u manje grupe. Svaka grupa dobija veliki papir ili hamer i markere. Zamolite ih da zajedno identifikuju ključne probleme održivosti u svojim zajednicama.

Primjeri mogu uključivati:

- Upravljanje otpadom i reciklaža
- Očuvanje energije
- Očuvanje vode
- Održivi transport
- Edukacija i podizanje svijesti u zajednici
- Zaštita biodiverziteta

Svaka grupa će predstaviti svoje ideje cijeloj grupi.

- **Prioritizacija problema (10 min):** Zamolite učesnike da koriste ljepljive papiriće za glasanje o tri ključna pitanja koja smatraju najvažnijima za rješavanje. Na osnovu glasova, identifikujte tri glavna problema održivosti koja će biti fokus strateškog razvoja.
- **Formiranje grupe i dodjela zadataka (5 min):** Podijelite učesnike u tri grupe, pri čemu će se svaka grupa fokusirati na jedno od tri identifikovana pitanja održivosti. Svakoj grupi dajte materijale sa smjernicama o strateškom planiranju i održivosti kako bi imali referentne informacije.
- **Razvoj strategije (40 min):** Svaka grupa će razviti detaljnu strategiju za rješavanje svog problema, uzimajući u obzir sljedeće elemente:
 - **Ciljevi:** Koje konkretnе rezultate žele postići?
 - **Akcije:** Koje korake će preuzeti da postignu ciljeve?
 - **Resursi:** Koji resursi su im potrebni (npr. finansijska sredstva, materijali, partnerstva)?
 - **Vremenski okvir:** Koliko vremena im je potrebno za sprovođenje strategije?
 - **Mjerenje uspjeha:** Kako će mjeriti uspješnost svoje strategije?

Podstaknite grupe da uključe članove zajednice, lokalne organizacije i druge relevantne aktere u svoje strategije. Takođe, omogućite im da istraže dodatne informacije pomoću laptopa ili tableta, ako je potrebno.

- **Prezentacija strategije (15 min):** Pozovite svaku grupu da predstavi svoju strategiju svim učesnicima. Obezbijedite prostor za povratne informacije i predloge kako bi strategije bile dodatno poboljšane i precizirane.
- **Grupna refleksija (6 min):** Okupite učesnike u krug i podijelite im sveske i olovke. Zamolite ih da razmisle o procesu razvoja strategije i zapisu svoja razmišljanja. Neka se osvrnu na izazove, ključne uvide i na to kako mogu primijeniti stečena znanja u budućnosti.

Završna analiza i evaluacija

- **Refleksija (10 min):** Kako biste zaključili radionicu, angažujte učesnike u refleksivnoj diskusiji o značaju strateškog planiranja za održivost i načinima na koje mogu primijeniti novostečene vještine u svojim zajednicama. Postavite im sljedeća pitanja:

- *Koji je bio najvažniji ekološki problem koji je vaša grupa identifikovala i zašto?*
- *Kako ste se osjećali tokom procesa strateškog planiranja?*
- *Sa kojim izazovima ste se suočili pri razvoju strategije i kako ste ih prevazišli?*
- *Kako ste prioritizovali akcije unutar svog plana održivosti?*
- *Šta vas je najviše iznenadilo u procesu kreiranja strategije za ekološku održivost?*
- *Kako strateško planiranje može unaprijediti ekološke akcije u stvarnom životu?*
- *Kako ste sarađivali kao tim prilikom razvoja i prezentacije strategije?*
- *Koje resurse je vaša grupa identifikovala kao ključne za sprovođenje strategije?*
- *Kako ćete primijeniti stečene vještine strateškog razmišljanja na druge ekološke izazove?*
- *Koju ćete lidersku ulogu preuzeti u promovisanju održivosti u svojoj zajednici nakon ove sesije?*

Savjeti za facilitatore

- Osigurajte da učesnici razumiju ciljeve i instrukcije u svakoj fazi radionice. Jasno definišite ciljeve svake aktivnosti i ostavite prostor za pitanja i pojašnjenja.
- Stvorite atmosferu u kojoj se svi osjećaju prijatno da dijele svoje ideje. Ohrabrite učesnike da se uključe tako što ćete ih direktno pitati za mišljenje i osigurati da su svi glasovi jednakovrijedni.
- Podstičite inkluzivno okruženje u kom svaki učesnik može slobodno izraziti svoje mišljenje.
- Efikasno upravljaljajte vremenom kako bi svi segmenti radionice bili pokriveni.
- Podstičite saradnju i aktivno učešće tako što ćete rotirati uloge unutar grupe.
- Koristite podsticajna pitanja tokom diskusija kako biste podstakli kritičko razmišljanje i dublju analizu problema.

RADNI MATERIJAL

Lični akcioni plan za održivost

Ime i prezime:

Moje lično obećanje: (Jedna održiva akcija koju ću preuzeti kako bih podržao/la našu strategiju)

Koraci za implementaciju ove aktivnosti:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

9. Eko-izazov

Tema: Životna sredina; održivost i kreativnost | **Složenost:** Umjerena | **Uzrast:** 15 + godina | **Grupa:** 15-25 l

Prostor: Zatvoren prostor | Vrijeme: 90 min

Ciljevi

- Podsticanje kreativnog razmišljanja i inovacija u ponovnoj upotrebi i reciklaži materijala.
- Podizanje svijesti o ekološkoj održivosti i uticaju reciklaže.
- Jačanje timskog rada i saradnje među učesnicima.
- Razvoj praktičnih vještina kroz kreiranje ekološki prihvatljivih projekata.

Materijali

- Različiti reciklažni materijali (papir, plastične boce, karton); Makaze, ljepilo, selotejp; Flomasteri; Flip chart; Glasački listići

Aktivnost

Uvod (10 min):

1. **Dobrodošlica i uvod:** Pozdravite učesnike i ukratko objasnite cilj radionice.
„Dobrodošli! Današnja radionica je Eko-izazov tokom koјe ћete u timovima osmisiliti inovativne načine za ponovnu upotrebu ili reciklažu materijala. Ovo je zabavan način da učimo o ekološkoj održivosti i na kreativan način otkrijemo potencijal svakodnevnih predmeta.“
2. **Pregled i ciljevi:** Objasnite učesnicima šta mogu očekivati od radionice i koje vještine ћe razviti do kraja sesije.

Formiranje timova i priprema (10 min):

1. **Formiranje timova:** Podijelite učesnike u male grupe od 4-5 članova. Pokušajte da osigurate raznovrsnost vještina i iskustava unutar svake grupe kako biste podstakli inovativne ideje.
2. **Distribucija materijala:** Postavite sto raznim reciklažnim materijalima i podijelite ih timovima. Osigurajte da svaka grupa ima pristup makazama, ljepilu, selotejpu i flomasterima.

Brainstorming i kreacija (30 min):

- 1. Objasnjenje zadatka:** Jasno objasnite zadatak učesnicima. „Svaka grupa će koristiti dostupne materijale kako bi osmisnila kreativan način njihove ponovne upotrebe ili reciklaže. Imate 20 minuta da osmislite i realizujete svoje eko-prijateljske projekte. Razmišljajte izvan okvira i budite što inovativniji!“
- 2. Podrška i facilitacija:** Šetajte prostorijom kako biste pružili podršku, odgovarali na pitanja i podsticali kreativnost i saradnju među grupama.

Prezentacija i glasanje (25 min):

- 1. Grupne prezentacije:** Nakon 20 minuta, svaka grupa predstavlja svoj projekat. „Sada je vrijeme da predstavite svoje projekte. Svaka grupa će imati 2-3 minuta da pokaže svoju kreaciju i objasni kako doprinosi zaštiti životne sredine.“
- 2. Vođenje prezentacija:** Osigurajte da svaka grupa dobije priliku za prezentaciju. Podstaknite publiku da postavlja pitanja i daje pozitivne povratne informacije.
- 3. Glasanje:** Nakon što svi timovi predstave svoje projekte, sprovedite brzo glasanje za najkreativniju i najuticajniju ideju. Podijelite glasačke lističe i omogućite učesnicima da glasaju anonimno. Objavite pobjednički tim i proslavite njihovu kreativnost.

Završna diskusija i evaluacija

Nakon prezentacija i glasanja, vodite učesnike kroz refleksivnu diskusiju kako bi evaluirali svoje iskustvo i stečena znanja:

- *Kako su vam dostupni materijali pomogli da razvijete kreativne ideje za ponovnu upotrebu i reciklažu?*
- *Šta je bilo najizazovnije u osmišljavanju inovativnog projekta?*
- *Kako je vaša grupa sarađivala u rješavanju problema tokom kreativnog procesa?*
- *Šta ste naučili o važnosti reciklaže tokom ove aktivnosti?*
- *Kako biste mogli da primijenite projekat koji ste danas osmislili u stvarnim naporima za održivost?*
- *Šta vam je ova aktivnost pokazala o potencijalu svakodnevnih materijala?*
- *Kako vas je glasanje navelo da promislite o različitim projektima koji su predstavljeni?*
- *Kako kreativno rješavanje problema može doprinijeti održivijem načinu života?*
- *Šta biste uradili drugačije da možete ponoviti izazov?*
- *Kako je ova aktivnost promijenila vaše viđenje otpada i reciklaže?*

Kroz ovu refleksivnu diskusiju, učesnici će bolje razumjeti kako kreativnost, timski rad i snalažljivost mogu doprinijeti rješavanju ekoloških izazova. Završite radionicu pozitivno, čestitajući im na inovativnim idejama i vještinama koje su pokazali.

Savjeti za facilitatore

- Podstaknite podržavajuću atmosferu u kojoj se učesnici osjećaju slobodno da dijele jedinstvene ideje. Ohrabrite ih da „razmišljaju izvan okvira“ prilikom osmišljavanja svojih eko-prijateljskih projekata.
- Naglasite važnost saradnje i osigurajte da svaki član grupe dobije priliku da doprinese.
- Šetajte prostorijom i nudite smjernice kada je potrebno, ali izbjegavajte dominaciju u procesu brainstorminga. Neka učesnici sami preuzmu inicijativu u kreiranju svojih projekata – intervenišite samo kada su im potrebna pojašnjenja ili dodatna motivacija.
- Uvjerite se da učesnici u potpunosti razumiju zadatak. Budite jasni i precizni u objašnjavanju svake faze radionice, od raspodjele materijala do prezentacije projekata.
- Pratite vrijeme i podsjećajte učesnike koliko im je vremena preostalo za svaku fazu radionice.
- Jasno objasnite proces glasanja, osiguravajući da bude pravedan i anoniman. Nakon proglašenja pobjednika, proslavite rad svih grupa, naglašavajući kreativnost i proces učenja.
- Podsjetite učesnike da je fokus na učenju i eksperimentisanju, a ne na savršenstvu. Održavajte pozitivnu i energičnu atmosferu tokom cijele radionice kako biste podstakli entuzijazam i angažovanost.

10. Razmišljaj kritički

Tema: Ekološki problemi i perspektiva mladih | **Složenost:** Umjerena | **Uzrast:** 15+ godina | **Grupa:** 15+ |
Prostor: U zatvorenom/ Na otvorenom | **Vrijeme:** 70-80 min

Ciljevi

- Razvijanje kritičkog razmišljanja i vještina javnog govora.
- Podsticanje saradničkog rješavanja problema i učenja među vršnjacima.
- Prepoznavanje i nagrađivanje pronicljivih i inovativnih ideja.

Materijali

- Lista pitanja; Olovke i papir za pisanje bilješki; Papiri u boji; Projektor i kompjuter za prezentacije; Fotografije svakog učesnika

Aktivnost

- **Uvod i priprema (10 min):** Prije nego što pozdravite učesnike, osigurajte da je svaki od njih dobio pet papira u različitim bojama za glasanje. U prostoriji postavite pet stolica okrenutih prema publici, označenih različitim bojama. Boje oznaka na stolicama treba da odgovaraju bojama papira koje su učesnici dobili. Na taj način će moći da glasaju tako što će podići papir iste boje kao stolica učesnika za kojeg glasaju.
- Nakon što je sve pripremljeno, **pozdravite učesnike i predstavite ciljeve radionice.** Objasnite strukturu panel diskusije i značaj angažovanja mladih u ekološkim temama. „Dobrodošli! Danas ćemo razgovarati o ključnim ekološkim problemima i istražiti perspektive mladih na ove teme. Ova radionica će vam pomoći da razvijete kritičko razmišljanje i vještine javnog govora, dok ćemo zajedno raditi na kreativnim rješenjima.“
- **Objasnite format radionice:** „Imaćemo više panela, svaki sastavljen od četiri učesnika. Svaki panel će odgovarati na jedno pitanje, a publika će glasati za najbolji odgovor. Pobjednici svakog panela će zatim odgovarati na završno pitanje, kako bismo odabrali finalnog pobjednika.“

- **Priprema za panel diskusiju (10 min):** Objasnite učesnicima da će njihove fotografije biti prikazane na ekranu jedna po jedna, a kada čuju svoje ime, pridružiće se panelu. Ovaj element iznenađenja povećava angažovanost i dinamiku diskusije.
- Pokažite PowerPoint slajd sa fotografijama učesnika i prozivajte ih redom kako biste formirali grupe od po četiri učesnika. Svakoj grupi dodijelite jedno pitanje, podijelite olovke i papir za bilješke i osigurajte da svi jasno razumiju svoju temu. Podstaknite ih da razmišljaju kritički i sarađuju u formulisanju odgovora.

- **Pitanja za diskusiju:**

- *Kako mladi mogu uticati na ekološke politike u svojim zajednicama?*
- *Koju ulogu imaju društvene mreže i tehnologija u podizanju ekološke svijesti među mladima?*
- *Kako škole i obrazovne institucije mogu bolje integrisati ekološko obrazovanje u svoje kurikulume?*
- *Koji su efikasni načini za smanjenje plastičnog otpada u svakodnevnom životu mladih?*
- *Kako mladi preduzetnici mogu razviti održive poslovne modele koji rješavaju ekološke probleme?*
- *Koji su najveći izazovi sa kojima se mladi suočavaju kada pokušavaju da žive ekološki odgovorno?*

- **Predstavljanje panela i glasanje (40 min):** Svaki panel će redom predstavljati svoje odgovore na dodijeljeno pitanje. Svaka grupa će imati najmanje dva minuta za izlaganje, nakon čega slijedi kratka sesija pitanja i odgovora sa publikom. Nakon prezentacija svakog panela, održaće se glasanje kako bi se odabroao najbolji odgovor i pobjednik te runde. Isti postupak se ponavlja za svaki panel.

- **Finalno pitanje i proglašavanje pobjednika (10 min):** Pobjednici iz svake runde će odgovoriti na završno, izazovnije pitanje. Ovo pitanje će biti objavljeno tek nakon prvog kruga prezentacija, radi održavanja neizvjesnosti i uzbuđenja. Svaki finalista/finalistkinja će predstaviti svoj odgovor, nakon čega slijedi kratka sesija pitanja i odgovora. Zatim će biti održano posljednje glasanje kako bi bio odabran finalni pobjednik.

- **Završno pitanje:** *Koji su inovativni načini za dugoročno uključivanje mladih u projekte održivosti životne sredine?*

Možete dodati dodatna pitanja u zavisnosti od interesovanja i dinamike grupe.

• **Finalna diskusija i evaluacija**

Sprovedite grupnu diskusiju i postavite pitanja poput:

- Kako su panel diskusije izazvale vaše razmišljanje o ekološkim pitanjima?
- Koji je bio najsnažniji argument koji ste čuli i zašto?
- Kako su se vaši sopstveni stavovi o ekološkoj politici promijenili tokom diskusije?
- Koju je ulogu kritičko razmišljanje imalo u formiranju vaših argumenata?
- Kako je vaš tim radio zajedno kako bi predstavio jasan i ubjedljiv argument?
- Koji je bio najteži dio odgovaranja na pitanja publike?
- Kako vam je slušanje različitih perspektiva pomoglo da na ekološka pitanja gledate na novi način?
- Koje akcije ćete preduzeti na osnovu ideja koje su diskutovane tokom panela?
- Kako vam je ova radionica pomogla da razvijete svoje vještine javnog govora?
- Koje biste ekološko pitanje o kom ste danas diskutovali željeli da istražite dalje?

Sumirajte ključne teme o kojima je diskutovano u panelima, naglašavajući važnost inovativnih rješenja, pomenutih izazova, i moći kritičkog mišljenja i saradnje u rješavanju ekoloških izazova. Podsjetite da ova radionica nije bila samo o proglašavanju „pobjednika”, već o njegovanju kritičkog razmišljanja, saradnje i ekološke svijesti.

Zahvalite učesnicima na njihovom aktivnom učešću i doprinosima.

Savjeti za facilitatore

- Obratite pažnju na dinamiku grupe i pobrinite se da se čuju i tiši glasovi. Koristite direktno ohrabrvanje ili postavljajte otvorenih pitanja kako biste podstakli učešće onih koji su manje vokalni.
- Prilagodite format ako je potrebno: Ako grupa pokazuje poseban interes za jedno pitanje, dozvolite više vremena za diskusiju. Ako se panel zaglavi, pomozite im ponudom novih pitanja ili podsticaja za dalja razmišljanja.
- Pripremite se za različita mišljenja: Ekološka pitanja mogu biti složena, a učesnici mogu imati različite poglede. Pomozite učesnicima da se nose sa nesuglasicama na respektabilan i konstruktivan način.
- Upravljanje vremenom: Pratite vrijeme kako bi svaki panel imao dovoljno vremena da izloži svoje stavove, ostavljajući prostor za dinamičnu diskusiju, glasanje i finalne refleksije. To će osigurati da radionica ima uravnotežen tok.
- Kroz primjenu ovih strategija za debriefing i savjeta za facilitaciju, pomoći ćete učesnicima da reflektuju svoje iskustvo učenja uz podsticanje osnaživanja postignuća i osnaživanja.

RADNI MATERIJAL

Lista pitanja

1. Kako mladi ljudi mogu da utiču na ekološke politike u svojim zajednicama?
2. Koju ulogu igraju društvene mreže i tehnologija u podizanju ekološke svijesti među mladima?
3. Kako škole i obrazovne institucije mogu bolje da integrišu ekološko obrazovanje u svoje kurikulume?
4. Koji su efikasni načini na koje mladi ljudi mogu da smanje plastični otpad u svom svakodnevnom životu?
5. Kako mlađi preduzetnici mogu da kreiraju održive poslovne modele koji se bave ekološkim pitanjima?
6. Koji su najveći izazovi sa kojima se mladi ljudi suočavaju kada pokušavaju da žive ekološki prihvratljivim načinom života?
7. Koji su inovativni načini za angažovanje mlađih u dugoročnim projektima ekološke održivosti?

11. Medijski program

Tema: Kreativnost, angažovanost | **Složenost:** Visoka | **Uzrast:** 18+ godina | **Grupa:** 20+ |
Prostor: U zatvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Podstaknuti timski rad i saradnju u kreiranju medijskog programa.
- Razviti praktične vještine u različitim ulogama povezanim s medijskim programom.
- Podići svijest o ekološkim pitanjima kroz kreativni format emisije.
- Ojačati javni nastup i prezentacione vještine.

Materijali

- Kamere/telefoni; Računari; Materijali za postavku studija (stolice, sto); Olovke i papir za bilješke

Aktivnost

- **Uvod (5 min):** Pozdravite učesnike i predstavite ciljeve radionice. Objasnite strukturu aktivnosti i različite uloge koje će učesnici preuzeti. „Dobrodošli, svi! Danas ćemo kreirati Ekološku Medijsku Emisiju. Svako od vas će imati određenu ulogu u produkciji – od grafičkog dizajna do snimanja i panel diskusije. Na kraju radionice, imaćemo gotovu emisiju koja podiže svijest o važnim ekološkim temama.“
- **Dajte kratak pregled formata radionice:** „Podijelićemo se u timove, a svaki tim će biti zadužen za različite aspekte emisije. Imamo uloge za grafičke dizajnere, kamermane, producijsko osoblje, paneliste i voditelja. Počnimo s dodjelom uloga i zadataka.“
- **Dodjela i opis uloga (10 min):** Dodijelite sljedeće uloge učesnicima, osiguravajući da svako zna svoje odgovornosti:

Grafički dizajner:

- Kreira poster za događaj, uključujući naziv emisije, vrijeme emitovanja i imena panelista.
- Koristi dostupne materijale ili softver za grafički dizajn kako bi izradio profesionalan vizuelni prikaz.

Operateri kamere:

- Postavljaju kamere i stative u studiju.
- Snimaju video zapise svakog paneliste unaprijed, vodeći računa o dobroj rasvjeti i kvalitetu zvuka.

Producčijsko osoblje:

- Pripremaju studio i kreiraju probni raspored studijske postavke.
- Postavljaju stolice, stolove, pozadine i rekvizite kako bi studio izgledao profesionalno.

Panelisti:

- Predstavljaju različite sektore povezane sa zaštitom životne sredine (npr. obnovljivi izvori energije, upravljanje otpadom, očuvanje prirode, zagovaranje politika).
- Unaprijed pripremaju odgovore na pitanje: „*Koji su najveći izazovi i mogućnosti u vašem sektoru za unapređenje ekološke održivosti?*“

Voditelj/ka:

- Vodi aktivnost, predstavlja paneliste i usmjerava diskusiju.
- Osigurava da emisija teče glatko i da angažuje publiku.
- **Priprema studija (20 min):** Producčijsko osoblje postavlja studio, raspoređuje stolice, stolove, pozadine i rekvizite. Operateri kamere pomažu u postavljanju kamera i osiguravanju tehničke spremnosti studija. Grafički dizajner izrađuje poster događaja uzimajući u obzir prijedloge drugih učesnika. Panelisti uvježbavaju svoje odgovore na pripremljeno pitanje.
- **Snimanje i izrada postera (20 min):** Operateri kamere snimaju kratke video klipove svakog paneliste dok odgovara na pripremljeno pitanje, osiguravajući dobru rasvjetu, jasan zvuk i profesionalno okruženje. Grafički dizajner završava izradu postera i postavlja ga na vidljivo mjesto u studiju.
- **Panel diskusija i snimanje (25 min):** Voditelj predstavlja paneliste i započinje diskusiju. Svaki panelista iznosi svoj odgovor na pripremljeno pitanje, nakon čega slijedi kratka diskusija. Operateri kamere snimaju cijelu diskusiju, hvatajući različite uglove i osiguravajući glatke prelaze. Producčijsko osoblje pomaže po potrebi kako bi sve teklo bez problema.
- **Evaluacija i zaključci (10 min):** Nakon snimanja, svi učesnici se okupljaju za sesiju refleksije i evaluacije.

Evaluacija i završna diskusija

Podstaknite grupnu diskusiju i okupite učesnike kako biste razgovarali o njihovim iskustvima kroz sljedeća pitanja:

- *Kako je proces kreiranja medijske emisije uticao na vašu svijest o ekološkim pitanjima?*
- *Koji je bio najizazovniji dio vaše uloge i kako ste ga prevazišli?*
- *Kako je timski rad uticao na kvalitet finalne medijske produkcije?*
- *Šta ste naučili o ulozi medija u podizanju svijesti o ekološkim problemima?*
- *Na koji način je format emisije omogućio prikaz različitih perspektiva o održivosti životne sredine?*
- *Koje ste vještine razvili tokom ove radionice koje možete primijeniti u budućnosti?*
- *Kako je kreiranje emisije promijenilo vaše razumijevanje ekoloških tema o kojima se diskutovalo?*
- *Kakav bi uticaj emisija mogla imati na publiku koja nije upoznata sa ovim temama?*
- *Kako je iskustvo snimanja i produkcije emisije promijenilo vaše mišljenje o moći pripovijedanja?*
- *Na koji način planirate da koristite medije za nastavak promocije ekološke svijesti?*

Savjeti za facilitatore

Podstaknite aktivno učešće i međusobno poštovanje tokom radionice. Pružajte smjernice i podršku u svakoj fazi aktivnosti kako bi se svi učesnici osjećali uključeno i cijenjeno. Vodite računa o vremenu kako bi svaki dio radionice protekao nesmetano i prema planu. Stvorite atmosferu kreativnosti i saradnje, pomažući učesnicima da se potpuno angažuju u svojim ulogama i zadacima.

RADNI MATERIJAL

Uloga: Grafički dizajner

Opis: Kao grafički dizajner, odgovorni ste za kreiranje vizuelnog identiteta naše emisije o ekološkoj svijesti. Vaš glavni zadatak je da dizajnirate profesionalni poster koji će biti istaknut u studiju.

Zadaci:

1. Dizajniranje postera:

- Uključite naziv emisije, vrijeme održavanja i imena panelista.
- Koristite dostupne materijale (papir, markere) ili grafički softver.

2. Saradnja sa učesnicima:

- Prikupite informacije od voditelja i panelista kako biste osigurali tačne detalje.

3. Postavljanje postera:

- Osigurajte da poster bude jasno vidljiv u studijskom prostoru.

Uloga: Snimatelj

Opis: Kao snimatelj, zaduženi ste za snimanje visokokvalitetnog video materijala panel diskusije i drugih aktivnosti. Vaš zadatak je da obezbijedite dobro osvjetljenje, jasan zvuk i glatke prelaze između kadrova.

Zadaci:

1. Postavljanje opreme:

- Rasporedite kamere i stative u studiju.
- Prilagodite osvjetljenje i postavke zvuka.

2. Snimanje video materijala:

- Snimite kratke izjave svakog paneliste kao odgovor na pripremljeno pitanje.
- Zabilježite cijelu panel diskusiju, koristeći različite uglove i glatke prelaze između kadrova.

3. Podrška u pripremi studija:

- Sarađujte sa produksijskim timom kako biste kreirali profesionalno okruženje za snimanje.

Uloga: Producčijsko osoblje

Opis: Kao dio produksijskog osoblja, vaša uloga je da osmislite i postavite studijski prostor koji izgleda profesionalno i prijatno. Bićete zaduženi za uređivanje fizičkog prostora, uključujući namještaj i rekvizite.

Zadaci:

1. Priprema studija:

- Rasporedite stolice, stolove i pozadine.
- Postavite rekvizite kako biste poboljšali vizuelni izgled studija.

2. Pomoć snimateljima:

- Asistirajte pri postavljanju kamera i osvjetljenja.

3. Osiguravanje nesmetanog rada:

- Budite spremni da pomognete u slučaju tehničkih poteškoća tokom snimanja.

Uloga: Panelista

Opis: Kao panelista, predstavljate određeni sektor vezan za zaštitu životne sredine (npr. obnovljivi izvori energije, upravljanje otpadom, očuvanje prirode, zagovaranje politika). Vaš zadatak je da pripremite i izložite svoje stavove o ekološkoj održivosti u okviru vašeg sektora.

Zadaci:

1. Pripremite svoj odgovor:
 - Razmislite o pitanju: „Koji su najveći izazovi i mogućnosti u vašem sektoru za unapređenje ekološke održivosti?“
 - Pripremite promišljen i informativan odgovor.
2. Učestvujte u panel diskusiji:
 - Predstavite svoj odgovor tokom diskusije.
 - Uključite se u kratku debatu sa ostalim panelistima i voditeljem.
3. Saradnja sa ostalim panelistima:
 - Radite zajedno kako biste osigurali smislenu i povezanu diskusiju.

Uloga: Voditelj

Opis: Kao Voditelj, vi ste glavno lice Ekološkog Medijskog Šoua. Vaš zadatak je da vodite program, predstavite paneliste, usmjeravate diskusiju i osigurate da šou teče glatko.

Zadaci:

1. Vođenje aktivnosti:
 - Predstavite ciljeve i format radionice.
 - Poželite dobrodošlicu učesnicima i objasnite im njihove uloge.
2. Usmjeravanje diskusije:
 - Predstavite svakog panelistu i sektor koji zastupa.
 - Postavite pripremljeno pitanje i vodite diskusiju.
3. Osiguravanje nesmetanog toka šoua:
 - Pratite vrijeme i osigurajte da emisija ostane u okviru rasporeda.
 - Uključite publiku i podstaknite interakciju.

12. Dijalog o životnoj sredini

Tema: Životna sredina; održivost i kreativnost | **Složenost:** Umjerena | **Uzrast:** 15 + godina | **Grupa:** 15-25 |

Prostor: U zatvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Podstaknuti učesnike na kritičko razmišljanje i izražavanje stavova o ekološkim temama.
- Produbiti razumijevanje ključnih ekoloških koncepta i njihove primjene u stvarnom životu.
- Promovisati razmjenu ideja, timsko rješavanje problema i razvoj vještina javnog govora i argumentacije.

Materijali

- Izjave za debatu
- Priručnici sa smjernicama za debatu

Aktivnost

- **Dobrodošlica i pregled radionice (5 min):** Pozdravite učesnike i objasnite svrhu radionice. Naglasite značaj rasprave i debate o ekološkim pitanjima.
- **Uvod u format debate (5 min):** Ukratko objasnite pravila i tok debate. Istaknite da će svaki učesnik pojedinačno iznositi svoja razmišljanja. Objasnite pravilo "Ja izjava" i "Mikrofon pravilo" kako bi se osigurala konstruktivna rasprava.
- **Debatna sesija (60 min):** Predstavljanje teme: Izložite prvu temu debate. Dajte učesnicima nekoliko minuta da organizuju svoje misli. Pozovite učesnike da podijele svoja razmišljanja, osiguravajući da svako dobije priliku da govori.

Podstaknite učesnike da postavljaju pitanja, iznose protivargumente i vode konstruktivnu debatu uz međusobno poštovanje. Nakon rasprave, pređite na sljedeću temu i ponovite proces.

Završna diskusija i evaluacija

Okupite učesnike na diskusiju o debati. Postavite učesnicima pitanja kako biste podstakli refleksiju:

1. *Koji je bio najubjedljiviji argument koji ste čuli tokom debate i zašto?*
2. *Kako ste se osjećali dok ste iznosili svoje stavove o ekološkim temama u javnoj debati?*
3. *Šta ste naučili o značaju poštovanja u diskusijama o složenim ekološkim pitanjima?*
4. *Kako ste balansirali između zaštite životne sredine i drugih društvenih potreba tokom debate?*
5. *Da li se vaš pogled na debatovane teme promijenio tokom diskusije?*
6. *Kako je dinamika grupe uticala na način na koji ste izražavali svoje ideje?*
7. *Šta vam je bilo najizazovnije u odbrani vašeg stava o ekološkim pitanjima?*
8. *Kako ste ostali otvoreni za suprotna mišljenja tokom debate?*
9. *Koje nove ideje o ekološkoj politici ste stekli zahvaljujući svojim kolegama?*
10. *Kako će ovo iskustvo uticati na način na koji ćete ubuduće diskutovati o ekološkim temama?*

- **Završna riječ (5 min):** Sažmite ključne zaključke i najvažnije uvide iz diskusije i zahvalite učesnicima na njihovom angažmanu i doprinosu.

Savjeti za facilitatore

Postavite jasna pravila debate kako bi diskusija bila strukturisana i uzajamno poštovanje osigurano. Podstaknite inkluzivnost, omogućavajući svima da učestvuju i izraze svoja mišljenja. Promovišite kritičku refleksiju tokom grupne sesije kako biste produbili razumijevanje tema. Efikasno upravljamte vremenom kako bi sve teme bile pokrivene. Završite sesiju sažimanjem ključnih zaključaka, izražavanjem zahvalnosti i naglašavanjem važnosti konstruktivnog dijaloga.

RADNI MATERIJAL

Izjave za debatu

1. Vlade bi trebalo da uvedu strožije regulative o emisiji ugljen-dioksida, čak iako to utiče na ekonomski rast.
2. Nuklearna energija je održivo rješenje za globalnu energetsku krizu.
3. Plastika za jednokratnu upotrebu treba da bude potpuno zabranjena širom svijeta.
4. Klimatske promjene su prvenstveno uzrokovane ljudskim aktivnostima.
5. Razvijene zemlje treba da snose veći teret u borbi protiv klimatskih promjena u poređenju sa zemljama u razvoju.
6. Etički je opravdano genetski modifikovati usjeve kako bi se osigurala bezbjednost hrane.
7. Testiranje na životinjama treba da bude zabranjeno, čak iako to znači usporavanje naučnog napretka.
8. Električna vozila su zaista ekološki prihvatljiva.
9. Velike korporacije treba da snose veću odgovornost za svoj uticaj na životnu sredinu.
10. Moguće je postići ravnotežu između ekonomskog razvoja i održivosti životne sredine.
11. U određenim područjima treba potpuno zabraniti posjete, kako bi priroda imala i prostor i vrijeme da se obnovi i da uživa u svom punom potencijalu.

13. Istraživanje ekološkog obrazovanja

Tema: Obrazovanje o životnoj sredini; Kreativnost | **Složenost:** Umjerena | **Uzrast:** 15+ godina |
Grupa: 15-29 | **Prostor:** U zatvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Predstaviti učesnicima osnovne komponente obrazovanja o životnoj sredini.
- Pomoći učesnicima da prepoznaju znanje, vještine i stavove koji su česti i korisni tokom učenja o ekološkim temama i zaštiti životne sredine.
- Podsticanje timskog rada i kreativnosti u razumijevanju i predstavljanju koncepta učenja o životnoj sredini.

Materijali

- Veliki papir ili posteri, markeri, olovke u bojama, letci sa konceptima obrazovanja o životnoj sredini, traka, stikeri.

Aktivnost

Uvod (10 min):

- **Dobrodošlica i pregled radionice (5 min):** Pozdravite učesnike i objasnite svrhu radionice. Naglasite važnost obrazovanja o životnoj sredini zarad podsticanja održivih ponašanja i stavova.
- **Uvod u aktivnost (5 min):** Kratko objasnite format aktivnosti, uključujući rad u grupama na identifikovanju znanja, vještina i stavova. Predstavite crtež osobe čiji mozak simbolizuje znanje, srce stavove, a ruke vještine.

Sesija aktivnosti (60 min):

- **Formiranje grupa i predstavljanje uputstava (5 min):** Podijelite učesnike u male grupe, svaka grupa treba da ima pristup velikom papiru ili hameru, markerima i bojicama. Objasnite da će svaka grupa crtati osobu i na crtežu označiti mozak, srce i ruke i povezati ih sa znanjem, stavovima i vještinama vezanim za obrazovanje o životnoj sredini.

Rad u grupama (30 min):

- **Znanje (Mozak):** Grupe identifikuju ključna područja znanja u obrazovanju o životnoj sredini, kao što su razumijevanje funkcije ekosistema, klimatskih promjena, obnovljivih izvora energije i principa održivosti.
- **Stavovi (Srce):** Grupe diskutuju i identifikuju stavove koji podstiču učenje o životnoj sredini, kao što su empatija prema prirodi, odgovornost za životnu sredinu i posvećenost održivosti.
- **Vještine (Ruke):** Grupe identifikuju praktične vještine stečene kroz obrazovanje o životnoj sredini, kao što su kritičko razmišljanje, rješavanje problema, zagovaranje i očuvanje prirode.

Prezentacije grupe (20 min): Svaka grupa pokazuje svoj crtež osobe, opisujući znanje, vještine i stavove koje su identifikovali. Facilitator treba da podstiče kreativnost u njihovim prezentacijama.

Galerijska šetnja (5 min): Nakon prezentacija, organizujte galerijsku šetnju gdje grupe mogu da pogledaju crteže i ideje drugih gruša i da diskutuju o njima.

Završna diskusija i evaluacija

Grupna refleksija (10 min): Okupite učesnike i diskutujte o aktivnosti. Postavite im pitanja poput:

1. *Koje ste znanje, vještina ili stav smatrali najvažnijim u svojoj grupi i zašto?*
2. *Kako vam je rad sa drugima tokom crtanja „mozga, srca i ruku“ pomogao da bolje razumijete obrazovanje o životnoj sredini?*
3. *Šta ste naučili o ključnim komponentama obrazovanja o životnoj sredini, a da ranije o tome niste razmišljali?*
4. *Kako vam je ova radionica promijenila pogled na važnost obrazovanja o životnoj sredini u rješavanju globalnih problema?*
5. *Koji dio aktivnosti vam je bio najizazovniji i kako ste ga savladali?*
6. *Kako možete primjeniti koncepte znanja, vještina i stavova iz obrazovanja o životnoj sredini u svakodnevnom životu?*
7. *Kako je kreativni aspekt radionice (crtanje) poboljšao vaše iskustvo u učenju?*
8. *Koju ulogu timski rad igra u razumijevanju i širenju obrazovanja o životnoj sredini?*
9. *Kako su vam prezentacije drugih grupa pomogle da proširite svoje razumijevanje o obrazovanju o životnoj sredini?*
10. *Kako ćete koristiti ono što ste danas naučili da biste promovisali obrazovanje o životnoj sredini u svojoj zajednici?*

Savjeti za facilitatore

Pripremite sav materijal unaprijed i jasno objasnite svrhu i format aktivnosti tokom uvoda. Formirajte raznolike grupe kako biste podstakli efektivan timski rad. Pratite napredak grupa i osigurajte da se svi učesnici osjećaju uključeno i bezbjedno tokom aktivnosti. Osmislite smislen završetak radionice i podstaknite refleksiju postavljanjem promišljenih pitanja. Stvaranje podržavajućeg okruženja osigurava punu angažovanost učesnika i efikasno ostvarenje ciljeva radionice.

RADNI MATERIJAL

Koncepti ekološkog obrazovanja: Radni listovi sa primjerima znanja, vještina i stavova povezanih s ekološkim obrazovanjem. (Pogledati prvi dio priručnika)

14. Inovacije i istraživanje o zaštiti životne sredine

Tema: Inovacije u zaštiti životne sredine; kritično razmišljanje; angažovanost | **Složenost:** Niska |

Uzrast: 15 - 29 godina | **Grupa:** 15+ | **Prostor:** U zatvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Unaprijediti istraživačke vještine učesnika kroz identifikaciju inovativnih primjera zaštite životne sredine.
- Podstaći kritičko razmišljanje i timski rad u analizi i predstavljanju nalaza.
- Povećati svijest o lokalnim i globalnim inovacijama u zaštiti životne sredine.

Materijali

- Računari ili tableti s pristupom internetu, sveske, olovke, veliki papir ili hamer, markeri, radni listovi s uputstvima, evaluacioni obrasci.

Aktivnost

Uvod (10 min):

- **Dobrodošlica i pregled radionice (5 min):** Pozdravite učesnike i objasnите svrhu radionice. Naglasite značaj prepoznavanja i učenja iz inovativnih praksi zaštite životne sredine.
- **Uvod u aktivnost (5 min):** Ukratko objasnite format aktivnosti, uključujući rad u grupama na istraživanju i predstavljanju primjera inovativnih praksi zaštite životne sredine iz njihove zemlje i svijeta.

Istraživačka sesija (50 min):

- **Formiranje grupa i instrukcije (5 min):** Podijelite učesnike u manje grupe i dodijelite im sveske, olovke i veliki papir ili postere. Objasnite da će svaka grupa koristiti internet za istraživanje i pronalaženje:
 - 1.Jednog inovativnog primjera zaštite životne sredine iz njihove zemlje.
 - 2.Jednog inovativnog primjera zaštite životne sredine iz svijeta.

Istraživanje i dokumentacija (30 min):

- **Lokalna inovacija:** Grupe istražuju i identifikuju značajan primjer inovacije u zaštiti životne sredine u svojoj zemlji. Ovo može uključivati omladinske inicijative, poslovne prakse, projekte zajednice ili tehnološke napretke.
- **Globalna inovacija:** Grupe istražuju i identifikuju značajan primjer inovacije u zaštiti životne sredine iz druge zemlje. To može biti međunarodni projekti, vrhunska tehnologija ili uspješna politika.
- **Dokumentacija:** Grupe bilježe ključne informacije o svakom primjeru, uključujući problem koji se rješava, inovativno rješenje, njegov uticaj i izazove s kojima se suočava.

Priprema postera (15 min): Grupe izrađuju poster koji sažima njihove nalaze, sa jednim dijelom posvećenim lokalnom primjeru, a drugim globalnom primjeru. Podstaknite kreativnost u prezentaciji istraživanja.

Sesija prezentacija (20 min):

- **Grupne prezentacije (15 min):** Svaka grupa predstavlja svoj poster objašnjavajući lokalne i globalne inovacije koje su istražili. Podstaknite učesnike da naglase značaj i uticaj svakog primjera.
- **Pitanja i diskusija (5 min):** Održite kratku sesiju pitanja i odgovora, gdje učesnici mogu postavljati pitanja o predstavljenim primjerima i diskutovati o mogućnosti primjene sličnih inovacija u svojim zajednicama.

Analiza i evaluacija

Okupite učesnike i razgovarajte o aktivnostima. Postavite im pitanja poput:

- *Koji vas je primjer inovacije u zaštiti životne sredine najviše inspirisao i zašto?*
- *Kako je istraživanje globalnih i lokalnih inovacija promijenilo vaše mišljenje o naporima za zaštitu životne sredine?*
- *Sa kojim ste se izazovima suočili tokom istraživanja i kako ste ih prevazišli?*
- *Kako je vaša grupa sarađivala u organizaciji i prezentaciji nalaza?*
- *Šta ste naučili o razlikama između lokalnih i globalnih pristupa inovacijama u zaštiti životne sredine?*
- *Kako vam je ova radionica pomogla da bolje razumijete ulogu inovacija u rješavanju ekoloških problema?*
- *Kako možete primijeniti istraživačke vještine koje ste danas koristili na buduće ekološke izazove?*
- *Koje inovacije od danas predstavljenih biste mogli da implementirate u okviru svoje zajednice i zašto?*

- *Kako je istraživački proces uticao na vaše razumijevanje ekoloških izazova na lokalnom i globalnom nivou?*
- *Šta vas je najviše iznenadilo u vezi sa zaštitom životne sredine tokom ove radionice?*

Završne napomene: Sažmite ključne zaključke iz sesije i zahvalite učesnicima na angažmanu i doprinosu.

Savjeti za facilitatore

Budite dobro pripremljeni sa jasnim definicijama i primjerima, spremni da odgovorite na potencijalna pitanja. Vodite diskusiju bez dominacije, omogućavajući grupama da samostalno istražuju i analiziraju, uz povremene intervencije kada je potrebno. Efikasno upravljamte vremenom kako biste obuhvatili sve dijelove radionice.

RADNI MATERIJAL

- **Vodič za istraživanje:** Uputstva o tome koje informacije prikupiti i kako ih dokumentovati.
- **Kriterijumi evaluacije:** Rubrika za procjenu grupnog rada, sa fokusom na temeljnost istraživanja, jasnoću prezentacije i kreativnost.

15. Ključni ekološki koncepti

Tema: Ekološka svijest, relevantnost i timski rad | **Složenost:** Niska | **Uzrast:** 15-29 godina | **Grupa:** 15+ |
Prostor: U zatvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Produbiti razumijevanje ključnih ekoloških pojmove kod učesnika.
- Podstićati timsko učenje i kritičko razmišljanje.
- Omogućiti učesnicima da primijene ove pojmove na stvarne ekološke probleme.

Materijali

- Kartice sa pojmovima; Flip chart papir; Markeri; Blokčići i olovke; Kartice sa definicijama ekoloških pojmove

Aktivnost

Uvod (10 min):

- **Dobrodošlica i pregled radionice (5 min):** Pozdravite učesnike i objasnite svrhu radionice. Naglasite važnost razumijevanja ključnih ekoloških pojmove za efikasnu edukaciju i djelovanje u oblasti zaštite životne sredine.
- **Uvod u aktivnost (5 min):** Ukratko objasnite format aktivnosti, uključujući rad u grupama na istraživanju i predstavljanju različitih ekoloških pojmove.
- **Glavna aktivnost (60 min):** Podijelite učesnike u manje grupe i podijelite im kartice sa pojmovima, blokčiće i olovke. Svaka kartica sadržaće jedan ekološki pojam.
- **Istraživanje pojmove (30 min):** Svaka grupa istražuje svoj dodijeljeni ekološki pojam. Pojmovi mogu uključivati: Održivost; Biodiverzitet; Obnovljivi izvori energije; Klimatske promjene; Emisije ugljen-dioksida; Zagađenje; Ekosistemi; Zaštita prirode; Cirkularna ekonomija; Ekolološka pravda, i sl.

Grupe istražuju o dodijeljenim ekološkim pojmovima koristeći dostupne materijale i internet. Tokom istraživanja, grupe treba da odgovore na sljedeća pitanja:

- Šta je definicija ovog pojma?
- Zašto je ovaj pojam važan za edukaciju o ekološkim temama?

- Kako je ovaj pojam povezan sa drugim ekološkim problemima?
- Možete li navesti primjer iz stvarnog života koji ilustruje ovaj pojam?

Diskusija i razmjena znanja (20 min): Omogućite učesnicima da postavljaju pitanja o predstavljenim pojmovima i diskutuju o njihovoj primjeni u stvarnim situacijama.

Završna diskusija i evaluacija

- **Grupna refleksija (15 min):** Okupite učesnike i razgovarajte o utiscima sa radionice, koristeći sljedeća pitanja:
 - Koje nove informacije ste naučili o svom ekološkom pojmu?
 - Kako vam je istraživanje i predstavljanje pojma pomoglo da shvatite njegov značaj u ekološkim diskusijama?
 - Šta vam je bilo najizazovnije u objašnjavanju pojma grupi i kako ste to riješili?
 - Kako su vam koncepti koje su predstavile druge grupe pomogli da proširite svoje razumijevanje ekoloških problema?
 - Koju ulogu ovi ključni ekološki pojmovi igraju u rješavanju globalnih ekoloških izazova?
 - Kako vam je rad u grupi pomogao da bolje razumijete svoj dodijeljeni pojam?
 - Koji primjer iz stvarnog svijeta vam je bio najzanimljiviji i zašto?
 - Kako ćete koristiti svoje novo znanje o ekološkim pojmovima u svakodnevnom životu ili zajednici?
 - Koje ste veze primijetili između različitih ekoloških pojmoveva koji su predstavljeni?
 - Kako je ova radionica promijenila vaše razumijevanje o povezanosti ekoloških problema?
- **Završne napomene (5 min):** Sažmite ključne zaključke iz sesije i zahvalite učesnicima na njihovom angažmanu i doprinosu.

Savjeti za facilitatore

Podstaknite učestvovanje stvaranjem inkluzivne atmosfere i korištenjem otvorenih pitanja kako biste uključili sve učesnike. Budite pripremljeni sa jasnim definicijama i primjerima i predvidite moguća pitanja. Vodite diskusiju bez preuzimanja dominacije – dozvolite grupama da istražuju pojmove samostalno, ali intervenišite kada je potrebno.

RADNI MATERIJAL

- **Definicije pojmoveva:** Prilozi sa osnovnim definicijama svakog ekološkog pojma (pogledajte prvi dio priručnika za definicije).

16. Predstavljanje Rješenja održivosti

Tema: Inovacije o životnoj sredini, održivost, digitalna saradnja. | **Složenost:** Umjerena (*potrebno znanje o digitalnim alatima*) | **Uzrast:** 16+ godina | **Grupa:** 15-25 | **Prostor:** U zatvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Podsticanje kreativnog razmišljanja u rješavanju ekoloških problema.
- Promovisanje timskog rada i saradnje među učesnicima.
- Razvijanje vještina prezentacije i komunikacije.
- Angažovanje učesnika u digitalnoj saradnji koristeći alate poput Padlet ili Miro.

Materijali

- Uređaji sa pristupom internetu
- Platforma Padlet ili Miro
- Sredstva za prezentaciju (ako je primjenjivo, za fizičke prezentacije)

Aktivnost

- **Uvod (10 min):** Predstaviti koncept održivosti i značaj inovativnih rješenja za rješavanje ekoloških problema. Objasniti kako će grupe raditi zajedno na razmišljanju i predstavljanju svojih ideja koristeći digitalne alate.
- **Grupno razmišljanje (30 min):** Podijelite učesnike u male grupe (4-5 osoba). Svaka grupa će odabratи specifičan ekološki problem (npr. upravljanje otpadom, obnovljiva energija) i razvijati inovativna rješenja.
- **Kreiranje prezentacije (45 min):** Grupe koriste Padlet ili Miro za kreiranje digitalne prezentacije. Prezentacija treba da sadrži kratak opis problema, predloženo rješenje i podršku u vidu slika ili linkova. Podstičite kreativnost i jasnoću u njihovim prezentacijama.
- **Prezentacija i povratne informacije (15 min):** Grupe predstavljaju svoja rješenja ostalim učesnicim, koji mogu da daju povratne informacije, da postavljaju pitanja ili da glasaju za omiljena rješenja.

Analiza i evaluacija

Pitajte učesnike da razmisle o procesu. Šta su naučili o rješavanju ekoloških problema? Kako je digitalna saradnja pomogla ili ometala njihov proces? Koje povratne informacije su dobili koje bi mogle da poboljšaju njihove ideje?

- **Evaluacija:** Koristite neformalnu grupnu diskusiju ili kratku anketu da procijenite kako su se učesnici osjećali u vezi sa aktivnošću:

- *Šta vam je bilo najizazovnije u razvoju vašeg ekološkog rješenja?*
- *Kako vam je proces prezentacije rješenja pomogao da razjasnите svoje razumijevanje ekološkog problema koji ste obradili?*
- *Koje nove perspektive ste stekli slušanjem prezentacija drugih grupa?*
- *Kako je vaša grupa radila zajedno na usavršavanju vašeg rješenja i prezentacije?*
- *Koji je bio najubjedljiviji aspekt vašeg rješenja i zašto mislite da se izdvaja?*
- *Kako su povratne informacije drugih učesnika uticale na vaš pristup rješavanju ekološkog problema?*
- *Koje korake biste preduzeli da implementirate svoje rješenje u stvarnom svijetu?*
- *Kako vam je ova aktivnost pomogla da razumijete važnost saradnje u rješavanju ekoloških problema?*
- *Kako planirate koristiti vještine koje ste danas naučili, kao što su prezentacija i rješavanje problema, u budućim projektima?*
- *Šta ste naučili o vrijednosti inovativnog razmišljanja u rješavanju ekoloških izazova?*

Savjeti za facilitatora

- Osigurajte da su svi učesnici upoznati sa korišćenjem Padlet ili Miro platformi; pružite brzi tutorial ako je potrebno.
- Podstaknite kreativno i kritičko razmišljanje, podsećajući učesnike da nijedna ideja nije previše divlja ako je usmjerena na rješavanje problema.
- Pomozite grupama tokom rada tako što ćete cirkulisati među njima, pomažući im da ostanu na pravom putu, uz postavljanje pitanja koja će produbiti njihovo razmišljanje.
- Pažljivo pratite vrijeme, posebno tokom prezentacija, kako biste osigurali da svaka grupa ima jednake šanse da predstavi svoje rješenje.

17. Zid digitalnih ideja

Teme: Svijest o životnoj sredini, digitalna pismenost | **Složenost:** Umjerena | **Uzrast:** 15+ godina |
Grupa: 15-30 | **Prostor:** U zatvorenom / Na otvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Podstaknuti učesnike da istraže i dokumentuju lokalne ekološke probleme.
- Promovisati učenje saradnjom u grupi i inspirisati pružanje povratnih informacija od vršnjaka kroz digitalne alate.
- Razviti kreativnost i kritičko razmišljanje u rješavanju ekoloških izazova.
- Poboljšati digitalnu pismenost učesnika kroz korištenje online platformi.

Materijali

- Laptopovi ili pametni telefoni sa pristupom internetu.
- Platforma Padlet ili slični digitalni alati za saradnju.
- Sveske ili digitalni alati za bilješke tokom terenskog istraživanja.

Aktivnost

- **Uvod (10 min):** Objasnite cilj radionice. Učesnici će raditi u malim grupama kako bi istražili i dokumentovali lokalne ekološke probleme, unijeli svoja zapažanja i ideje na Padlet, a zatim učestvovali u zajedničkoj diskusiji. Pružite kratak uvod u platformu Padlet i način njenog korišćenja.
- **Istraživanje i dokumentacija (30 min):** Podijelite učesnike u grupe od 3-4 osobe i dodijelite im određene ekološke probleme za istraživanje (npr. očuvanje vode, upravljanje otpadom). Svaka grupa će prikupiti informacije ili dokaze kroz terenski rad ili online istraživanje. Ohrabrite ih da koriste multimedijalni sadržaj poput fotografija i video zapisa.
- **Kreiranje objava na Padletu (30 min):** Kada grupe završe istraživanje, kreiraće objave na zajedničkoj Padlet tabli. Objave treba da sadrže detalje o ekološkom problemu, moguća rješenja i prateći multimedijalni sadržaj (fotografije, video snimke ili linkove).
- **Diskusija i povratne informacije (20 min):** Pozovite učesnike da pregledaju objave drugih grupa i ostave konstruktivne komentare ili sugestije. Olakšajte grupnu diskusiju u kojoj će učesnici moći da razmotre predstavljene probleme, postavljaju pitanja i predlažu dodatna rješenja.

Završna diskusija i evaluacija

- Šta ste otkrili o ekološkom problemu na kojem je vaša grupa radila?
- Kako vam je saradnja na Padlet zidu ideja pomogla u dijeljenju znanja?
- Koje vas je otkriće iz objava drugih grupa najviše iznenadilo?
- Kako su vam povratne informacije od drugih učesnika promijenile ili proširile razumijevanje problema?
- Kako je rad na otvorenom ili u malim grupama uticao na vaš pristup dokumentovanju problema?
- Na koji način je korišćenje multimedijalnog sadržaja (fotografije, video, tekst) pomoglo u predstavljanju vaših ideja?
- Kako ste se osjećali dok ste doprinosili saradničkoj platformi poput Padleta?
- Koje ste nove ideje za rješavanje ekoloških problema naučili kroz ovu aktivnost?
- Kako biste poboljšali proces dokumentovanja i dijeljenja ekoloških problema putem interneta?
- Koje ćete konkretne akcije preuzeti u svojoj zajednici na osnovu onoga što ste danas naučili?

Savjeti za facilitatore

- Pobrinite se da su učesnici upoznati s korišćenjem Padleta; ako je potrebno, ponudite kratak tutorijal.
- Podstaknite učesnike da koriste različite vrste medija (slike, video zapise) kako bi zid ideja bio dinamičniji i zanimljiviji.
- Održavajte diskusiju u atmosferi poštovanja i konstruktivne razmijene mišljenja, kako bi bilo stvoreno pozitivno okruženje za saradnju.

18. Eko - mapiranje sa lokalnim resursima

Tema: Mapiranje životne sredine; Učenje na primjerima | **Složenost:** Umjerena | **Uzrast:** 15+ godina |

Grupa: 15+ | **Prostor:** U zatvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Vizualizacija i bolje razumijevanje lokalnih ekoloških problema kroz kreativno, praktično mapiranje.
- Podsticanje refleksije o prirodnim resursima i rješenjima zasnovanim na zajednici.
- Uključivanje učesnika u aktivnosti na otvorenom i zajednički rad.

Materijali

- Prirodni materijali (lišće, grančice, kamenčići); papir, karton, kanap; makaze, ljepilo, markeri, flomasteri, flipčart

Aktivnost

- **Instrukcije (10 min):** Objasnite cilj radionice – učesnici će zajedno kreirati fizičku eko-mapu koristeći prirodne i reciklirane materijale kako bi predstavili lokalne ekološke probleme i moguća rješenja.
- **Izrada mape (50 min):** Podijelite učesnike u manje grupe i dodijelite im određeni ekološki problem (npr. upravljanje otpadom, izvori vode, zelene površine). Svaka grupa će koristiti dostupne materijale kako bi dizajnirala svoj dio mape, kreativno prikazujući problem i moguća rješenja. Podstaknite ih da uključe geografske karakteristike i orientire svog lokalnog područja.
- **Prezentacija i diskusija (20 min):** Nakon završetka rada, svaka grupa prezentuje svoj dio mape, objašnjavajući ekološke probleme i predložena rješenja. Zajedno analizirajte mapu, sumirajući ključne nalaze i ideje za poboljšanja.

Završna diskusija i evaluacija

Podstaknite učesnike na grupnu diskusiju i razmjenu mišljenja o mapi svake grupe. Postavite im sljedeća pitanja:

- *Koji su najvažniji ekološki problemi koje ste identifikovali tokom mapiranja?*
- *Kako vam je korišćenje prirodnih i recikliranih materijala pomoglo u razumijevanju ovih problema?*
- *Kakvu je ulogu kreativnost imala u procesu izrade mape?*
- *Kako ste sarađivali u grupi tokom kreiranja koherentne eko-mape?*
- *Šta ste naučili iz mapiranja drugih grupa? Da li vas je neka ideja posebno iznenadila?*
- *Kako bi se ova eko-mapa mogla koristiti kao alat za uključivanje zajednice i edukaciju?*
- *Kakva su vaša osjećanja i razmišljanja nakon ove aktivnosti o vašem lokalnom okruženju?*
- *Kako je rad na otvorenom uticao na vašu perspektivu o ekološkim problemima?*
- *Šta biste promijenili ili poboljšali kada biste ponovo sprovodili ovu aktivnost?*
- *Kako možete podijeliti znanja stečena tokom sprovođenja ove aktivnosti sa drugima u zajednici?*

Savjeti za facilitatore

- Ohrabrite učesnike da koriste raznovrsne prirodne i reciklirane materijale kako bi mapa bila što vizuelno bogatija.
- Podstaknite kreativnost i otvorenu diskusiju tokom rada na mapama.
- Naglasite važnost pronalaženja rješenja prilagođenih lokalnim ekološkim izazovima.

19. Lov na ekološku fotografiju

Tema: Ekološka svijest; vizuelno učenje | **Složenost:** Umjerena | **Uzrast:** 15+ godina | **Grupa:** 15+
Prostor: U zatvorenom / Na otvorenom | **Vrijeme:** 60-90 min

Ciljevi

- Podsticanje učesnika da pažljivije promatraju svoje lokalno okruženje.
- Promovisanje diskusije o ekološkim problemima i održivosti kroz vizuelno pripovijedanje.
- Povećanje svijesti o ekološkim praksama na nivou zajednice.

Materijali

- Fotoaparat ili telefon za fotografisanje.
- Lista ekoloških problema ili tema za fotografisanje.
- Računar i projektor za prikazivanje fotografija.

Aktivnost

- **Uvod (10 min):** Predstavite koncept dokumentovanja ekoloških problema i napora ka održivosti kroz fotografiju. Objasnite učesnicima da će učestvovati u „foto lovu“, gdje će bilježiti slike koje prikazuju ekološke probleme ili pozitivne primjere, poput reciklaže i očuvanja prirodnih resursa.
- **Foto lov (40 min):** Pošaljite učesnike pojedinačno ili u parovima u lokalno okruženje da fotografišu scene koje se odnose na zadate teme (npr. zagađenje, zelene površine, reciklažne prakse). Pružite im listu ekoloških tema koje mogu poslužiti kao inspiracija.
- **Dijeljenje fotografija i diskusija (20 min):** Po povratku, učesnici će prikazati svoje fotografije preko projektor-a. Svaki učesnik ili par će predstaviti svoje fotografije i objasniti značaj prizora koji su zabilježili.

Završna diskusija i evaluacija

Nakon prezentacije fotografija, okupite učesnike kako biste razgovarali o njihovim iskustvima i značaju ekoloških problema koje su dokumentovali. Vodite diskusiju postavljajući sljedeća pitanja:

- *Koji ekološki problem koji ste fotografisali vam je bio najupečatljiviji i zašto?*
- *Kako vam je proces fotografisanja pomogao da bolje osvijestite stanje životne sredine u vašem okruženju?*
- *Da li ste primijetili pozitivne primjere održivosti ili ekoloških inicijativa tokom foto lova?*
- *Kako su se vaše percepcije promijenile dok ste tražili specifične ekološke probleme?*
- *Kakvu ulogu fotografija može imati u podizanju ekološke svijesti?*
- *Da li su vas fotografije drugih učesnika podstakle na nove uvide o ekološkim izazovima u vašoj zajednici?*
- *Koje emocije ste osjetili dok ste bilježili ekološke probleme u vašem okruženju?*
- *Kako se ove fotografije mogu iskoristiti za podsticanje akcije ili podizanje svijesti u vašoj zajednici?*
- *Sa kojim ste se izazovima suočili prilikom pronalaženja ili dokumentovanja relevantnih ekoloških tema i kako ste ih prevazišli?*
- *Na osnovu svojih zapažanja, koje male promjene možete lično napraviti kako biste doprinijeli održivosti?*

Savjeti za facilitatore

- Podstičite posmatranje. Naglasite učesnicima da se ne radi samo o fotografisanju, već i o posmatranju okruženja novim očima. Ohrabrite ih da traže i probleme i rješenja.
- Obezbijedite prijatnu atmosferu. Učinite da se učesnici osjećaju ugodno dok dijele svoje fotografije i iskustva. Podstaknite poštovanje i konstruktivne komentare.
- Istaknite pozitivne primjere. Ohrabrite učesnike da ne dokumentuju samo ekološke probleme, već i primjere dobre prakse, kao što su održive inicijative ili očuvane zelene površine.
- Podržite kreativnost. Ohrabrite učesnike da koriste fotografiju kao alat za društvene i ekološke promjene, podstičući ih da traže jedinstvene perspektive.

RADNI MATERIJAL

Kontrolna lista sa ekološkim temama

- Upravljanje otpadom i zagađenje (Otpad na ulicama ili u parkovima, Prepune kante za smeće, Kante za reciklažu ili sistemi za kompostiranje, Otpad na ulicama ili u parkovima).
- Očuvanje voda (Procurjele slavine ili rasipanje vode, Čiste rijeke ili sistem za skupljanje kišnice).
- Energija i obnovljivi izvori (Solarni paneli ili vjetroturbine, Javni objekti sa energetski efikasnom rasvjetom).
- Zelene površine i živi svijet (Zajedničke baštne, Zeleni krovovi, Lokalni parkovi).
- Održivi transport (Biciklističke staze, Stanice za punjenje električnih automobila).
- Upotreba plastike (Upotreba jednokratne plastike u prodavnicama, Platnene torbe, Prodavnice bez otpada).
- Održiva hrana (Lokalna pijaca, Organski proizvodi).
- Klimatske promjene (Znakovi ekstremnih vremenskih uslova, Informativne table o klimatskim promjenama).
- Akcije u zajednici (Akcije čišćenja, Ekološki prihvatljive prakse).

20. Stvarna cijena mode

Tema: Održiva konzumacija | **Složenost:** Niska | **Uzrast:** 15 - 29 godina | **Grupa:** 15+ |

Prostor: U zatvorenom | **Vrijeme:** 90 min

Ciljevi

- Podizanje svijesti učesnika o ekološkim i društvenim uticajima proizvodnje i transporta odjeće, kao i podsticanje održivijih izbora u modi.

Materijali

- Računari ili tableti s pristupom internetu, blokovi za pisanje, olovke, veliki papir ili hameri, markeri, radni listovi s uputstvima, evaluacioni obrasci.

Aktivnost

- **Uvod (10 min):** Započnite kratkom interaktivnom diskusijom: „Šta znate o tome odakle dolazi vaša odjeća?“ Prikažite kratak angažujući video ili infografiku o putu koji odjeća prolazi i njenim skrivenim uticajima.
- **Istraživanje porijekla odjeće (20 min):** Učesnici provjeravaju etikete na svojoj odjeći kako bi pronašli zemlju porijekla (npr. „Made in Bangladesh“, „Made in China“). U manjim grupama, učesnici mapiraju porijeklo svoje odjeće na velikoj svjetskoj karti.
- **Diskusija:** Zatim, postaviti učesnicima pitanja nalik: *Odakle većina naše odjeće dolazi? Zašto određeni regioni dominiraju proizvodnjom odjeće? Kako se to povezuje s globalnom modnom industrijom?*
- **Putovanje odjeće (30 min):** Odaberite jedan ili dva često nošena odjevna predmeta (npr. majicu ili farmerke) i istražite njihov put od proizvodnje do prodaje. Koristite online kalkulatore karbonskog otiska da procijenite ekološku cijenu transporta ovih predmeta od zemlje proizvodnje do zemlje učesnika.
- **Diskusija:** Izračunajte ekološki trošak (npr. emisije CO₂) transporta odjeće širom svijeta. Koristite online alate za procjenu karbonskog otiska transporta na osnovu udaljenosti između zemlje proizvodnje i zemlje učesnika.

Skrivene cijene mode (20 min)

- **Prezentacija:** Objasnite društvene i ekološke troškove brze mode - prekomjernu proizvodnju, niske plate radnika, zagađenje iz fabrika i energetski intenzivan transport robe.

- **Aktivnost:** **Napravite pregled „prave cijene“ jedne majice** (proizvodnja, transport, radna snaga, ekološki uticaj) i uporedite ga s maloprodajnom cijenom. Ovo pomaže učesnicima da razumiju kako se niske cijene često održavaju na račun ekološke štete i loših radnih uslova.
- **Održiva modna rješenja (30 min):** Timovi osmišljavaju konkretnе načine za smanjenje ekološkog uticaja modnih izbora, poput: kupovine polovne odjeće, biranja održivih ili lokalnih brendova, smanjenja potrošnje, podrške etičkim modnim inicijativama... Grupe zatim dijele svoja rješenja s ostalima, podstičući diskusiju o ličnoj odgovornosti i kolektivnoj akciji.

Refleksija i poziv na akciju (20 min)

- **Aktivnost:** Učesnici pišu jedno obećanje o održivoj promjeni u svojim modnim navikama (npr. kupovati manje, podržavati lokalne brendove, istraživati održive alternative).
- **Diskusija:** Kako možemo podići svijest o ovim pitanjima u našim zajednicama ili omladinskim mrežama?

Dodatne ideje: Vizuelna mapa svijeta: Postavite veliku kartu na koju učesnici mogu stavljati oznake ili naljepnice koje prikazuju odakle dolazi njihova odjeća. Ovo stvara upečatljiv vizuelni prikaz globalne prirode modne industrije.

Finalna diskusija i evaluacija

Okupite učesnike i razgovarajte o aktivnosti. Postavite pitanja poput:

- Šta vas je najviše iznenadilo tokom radionice o porijeklu i putu vaše odjeće?
- Kako ste se osjećali kada ste mapirali porijeklo odjeće ili računali njen ekološki uticaj?
- Koje izazove očekujete pri usvajanju održivijih modnih navika i kako ih možete prevazići?
- Koju ulogu pojedinci, zajednice i vlade imaju u rješavanju skrivenih troškova mode?
- Koje ste konkretno obećanje dali danas i kako planirate da ga sprovedete u svakodnevnom životu?

Savjeti za facilitatore

- Koristite alate poput CarbonFootprint.com za proračun ekološkog uticaja konkretnih odjevnih predmeta.
- Izdvojite održive modne brendove kroz video materijale, platforme ili gostujuće govornike.

21. Da li ste znali da...

Tema: Svijest o životnoj sredini i održivi izbori | **Složenost:** Niska | **Uzrast:** 15 - 30 godina | **Grupa:** 10-25 |

Prostor: U zatvorenom | **Vrijeme:** 60-90 min

Ciljevi

- Edukacija mladih o iznenađujućim ekološkim činjenicama, podsticanje diskusije o uticaju ljudskih aktivnosti i inspirisanje učesnika da usvoje održivije navike.

Materijali

- 25 kartica „Da li znaš da...“ (pripremljene unaprijed); Pitanja za diskusiju (data u nastavku); Tabela za bodovanje; Bijela tabla ili flipčart; Markeri

Aktivnost

- Korak 1: Uvod (10 minuta):** Predstavite koncept igre i objasnite važnost razumijevanja ekološkog uticaja svakodnevnih aktivnosti. Postavite učesnicima pitanje: „Šta već znate o tome kako ljudske aktivnosti utiču na životnu sredinu?“
- Korak 2: Kako se igra (5 minuta):** Biranje kartica: Svaki igrač ili tim bira karticu i naglas čita činjenicu.
- Diskusija:** Nakon svake pročitane činjenice, grupa razgovara o njenom značaju koristeći data pitanja.
- Bodovanje:** Dodjeljuju se bodovi za smislene doprinose, predložena rješenja ili akcije koje učesnici predlože.
- Pitanja za diskusiju:**
 - Šta vas je iznenadilo kod ove činjenice?
 - Kako se ova činjenica odnosi na vaše navike ili izbore?
 - Koje korake možete preduzeti da smanjite uticaj opisan u vezi sa ovom činjenicom?
- Korak 3: Istraživanje činjenica (40–60 minuta):** Učesnici naizmjenično biraju kartice i čitaju naglas šta na njima piše. Nakon svake činjenice, odvojite 3–5 minuta za diskusiju.

Primjeri činjenica „Da li znaš da...“:

- Za proizvodnju jednog para farmerki potrebno je oko 7.600 litara vode.
- Plastičnoj boci može biti potrebno do 450 godina da se razgradi u okeanu.
- Modna industrija je odgovorna za 10% globalnih emisija ugljen-dioksida.
- Do 2050. godine u okeanu bi moglo biti više plastike nego ribe.
- Jedno drvo može apsorbovati do 57 eura ugljen-dioksida godišnje.

(Koristite svih 25 kartica iz originalne liste.)

Finalna diskusija i evaluacija

Okupite učesnike i razgovarajte o aktivnostima. Postavite pitanja poput:

- Koja vas je činjenica najviše iznenadila i zašto?
- Kako vas je ova igra navela da razmišljate o svojim navikama?
- Koje promjene realno možete napraviti kako biste smanjili svoj ekološki uticaj?
- Kako možete podijeliti ove činjenice i podići svijest među svojim prijateljima i porodicom?

Savjeti za facilitatore

- Pregledajte svih 25 kartica prije radionice i upoznajte se s dodatnim kontekstom ili statistikama kako biste mogli pružiti dublje uvide tokom diskusije.
- Osigurajte da su svi materijali (kartice, tabla, mapa svijeta, markeri) spremni i organizovani.

RADNI MATERIJAL

Da li znaš da – 25 ideja za kartice

- 1.Za proizvodnju jednog para farmerki potrebno je oko 7.600 litara vode.
- 2.Svakoj plastičnoj boci može biti potrebno do 450 godina da se razgradi u okeanu.
- 3.Prosječna osoba proizvede oko 2 kilograma otpada svaki dan.
- 4.Oko 100.000 morskih životinja godišnje ugine zbog zagađenja plastikom.
- 5.Svake godine svijet izgubi oko 18 miliona hektara šuma.
- 6.Potrebno je 20.000 litara vode za proizvodnju 1 kilograma pamuka, koji se često koristi za majice.
- 7.Korišćenjem energetski efikasnih sijalica možete uštedjeti 75% energije.
- 8.Modna industrija je odgovorna za 10% globalnih emisija ugljen-dioksida.
- 9.Više od 8 miliona tona plastike završi u okeanima svake godine.
- 10.Za proizvodnju 1 kilograma govedine potrebno je 15.000 litara vode.
- 11.Jedno drvo može godišnje apsorbovati do 50 eura ugljen-dioksida.
- 12.Reciklirana aluminijumska limenka može uštedjeti dovoljno energije da napaja televizor 3 sata.
- 13.Više od 1 milion plastičnih kesa koristi se svakog minuta širom svijeta.
- 14.Ljudi godišnje bace preko 1,3 milijarde tona hrane, što je jedna trećina ukupne proizvodnje hrane.
- 15.Jednokratnoj peleni potrebno je oko 500 godina da se razgradi na deponiji.
- 16.Prosječan kancelarijski radnik koristi oko 10.000 listova papira godišnje.
- 17.Do 2050. godine u okeanima bi moglo biti više plastike nego ribe.
- 18.Više od 90% morskih ptica ima plastiku u stomaku.
- 19.Solarna energija je sada najjeftiniji izvor električne energije u većini zemalja.
- 20.Amazonska prašuma proizvodi 20% kiseonika na planeti, ali se ubrzano smanjuje.
- 21.Električni automobili emituju 60% manje CO₂ u odnosu na konvencionalna vozila.
- 22.Prosječan dom gubi 25-30% energije za grijanje i hlađenje zbog loše izolacije.
- 23.Jedno drvo može proizvesti dovoljno kiseonika za dvije osobe tokom cijele godine.
- 24.Jedna trećina svjetske hrane se baca, što je odgovorno za 8% globalnih emisija gasova staklene bašte.
- 25.Proizvodnja jednog hamburgera koristi istu količinu vode kao tuširanje tokom 2 mjeseca.

22. Izazov eko uticaja

Tema: Svijest o životnoj sredini i održivi izbori | **Složenost:** Niska | **Uzrast:** 14-24 godina. **Grupa:** 10-25 |
Prostor: U zatvorenom | **Vrijeme:** 60-90 min

Ciljevi

- Pomoći mladima da razumiju uticaj svojih svakodnevnih postupaka na životnu sredinu.
- Učiti ih o održivim alternativama kroz interaktivnu i angažujuću igru.

Materijali

- 30 kartica (15 kartica sa akcijama i 15 kartica sa uticajem); Tabela za bodove; Tabla ili flip chart.

Aktivnost

Korak 1: Uvod (10 min) - Predstaviti koncept Ekološkog izazova i objasniti važnost razumijevanja uticaja svakodnevnih aktivnosti na životnu sredinu. Razgovarati o glavnim temama igre: Očuvanje voda, Energetska efikasnost i Plastični otpad

Korak 2: Uputstvo za igru (5 min)

- Kartice sa akcijama: Predstavljaju najčešća svakodnevna ponašanja (npr. duga tuširanja, korištenje plastičnih kesa).
- Kartice sa uticajima: Opisuju posljedice tih ponašanja na životnu sredinu (npr. rasipanje vode, emisija ugljen-dioksida, zagađenje).
- Uparivanje: Učesnici povezuju kartice sa akcijama sa odgovarajućim karticama sa uticajem.
- Diskusija: Nakon svakog uparivanja, učesnici razgovaraju o uticaju i predlažu održive alternative.
- Bodovanje: Podijelite poene za ispravna uparivanja, diskusije pune uvida i kreativna alternativna rješenja

Korak 3: Igranje igre (40–60 min) - pravila igre

- Uparivanje kartica – Učesnici rade u parovima ili manjim grupama kako bi pronašli tačne parove kartica sa uticajima i kartica sa akcijama.
- Debata i diskusija – Nakon uparivanja, učesnici razgovaraju o:
 - 1.Zašto određena akcija ima opisani uticaj?
 - 2.Koliko je taj uticaj značajan (nizak, srednji, visok)?
 - 3.Koje održive alternative mogu smanjiti negativni efekat?

- Bodovanje – Pravilna uparivanja nose 1 poen, kreativna diskusija i alternativna rješenja nose 2 poena.

Primjeri uparenih kartica

- Kartica akcije: „Ostavljanje elektronskih uređaja u režimu pripravnosti. (eng. stand by)“; Kartica uticaja: „Rasipanje energije doprinosi klimatskim promjenama.“; Alternativa: Isključiti uređaje iz struje kada se ne koriste.
- Kartica akcije: „Korištenje jednokratnih plastičnih boca“; Kartica uticaja: „Doprinosi zagađenju okeana“; Alternativa: Koristiti višekratnu bocu za vodu.
- Kartica akcije: „Dugo tuširanje“; Kartica uticaja: „Prekomjerna potrošnja vode dovodi do nestašice pijaće vode.“; Alternativa: Postaviti tuš sa smanjenim protokom vode ili skratiti vrijeme tuširanja.

Korak 4: Tematski izazovi

Igru možete podijeliti na tri tematska izazova kako biste učvrstili ključne ekološke lekcije:

- **Očuvanje vode (10 kartica)** – Fokusira se na smanjenje rasipanja vode kroz svakodnevne navike.
- **Energetska efikasnost (10 kartica)** – Istiće kako energetski efikasne prakse mogu smanjiti emisiju ugljen-dioksida.
- **Plastični otpad (10 kartica)** – Naglašava uticaj plastičnog zagađenja i načine za njegovo smanjenje.

Završna diskusija i evaluacija

Okupite učesnike i razgovarajte o aktivnosti. Postavite pitanja kao što su:

- *Koje činjenice ili uticaji su vas najviše iznenadili?*
- *Kako vaše trenutne navike doprinose ekološkim problemima?*
- *Koje promjene možete usvojiti u svakodnevnom životu?*
- *Kako možete podstići svoje vršnjake da usvoje održivije navike?*

Savjeti za facilitatore

- Prilagodite igru tako da se fokusira na specifične teme kao što su očuvanje vode, energetska efikasnost ili plastični otpad. To pomaže učesnicima da dublje razumiju određene ekološke probleme.
- Pretvorite igru u prijateljsko takmičenje dodjeljujući nagrade za najtačnije podudaranje kartica, najkreativnija rješenja ili najpromišljenije doprinose. To povećava motivaciju i podstiče aktivno učešće.

RADNI MATERIJAL

1. Očuvanje vode (10 kartica)

Kartice akcija:

1. Dugo tuširanje
2. Ostavljanje slavine otvorene dok perete zube
3. Zalivanje biljaka u podne
4. Pranje odjeće s punim opterećenjem vode
5. Puštanje vode u toaletu pri svakom korišćenju
6. Korišćenje crijeva za pranje prilaza
7. Ignorisanje slavine koja curi
8. Pranje povrća pod mlazom vode
9. Punjenje bazena svaki dan
10. Pranje automobila baštenskim crijevom

Kartice uticaja:

1. Prekomjerna potrošnja vode dovodi do nestasice pijaće vode
2. Potrošnja do 10 litara vode tokom pranja zuba
3. Voda brže isparava, što dovodi do rasipanja
4. Prekomjerna upotreba vode u mašinama za pranje veša
5. Velika potrošnja vode; moguće koristiti toalete sa uštedom vode
6. Hiljade litara vode se nepotrebno troši
7. Slavina koja curi može godišnje potrošiti stotine litara vode
8. Značajan gubitak vode u poređenju sa korišćenjem činije s vodom
9. Troši velike količine vode
10. Visoka potrošnja vode; potrebne tehnike za očuvanje automobila

Alternativne ideje

- Postaviti tuš sa smanjenim protokom vode ili skratiti vrijeme tuširanja
- Zatvarati slavinu tokom pranja zuba
- Zalivati biljke rano ujutru ili kasno popodne
- Koristiti opcije za uštedu vode prilikom pranja odjeće
- Koristiti toalete sa dvostrukim ispiranjem
- Koristiti metlu umjesto crijeva za čišćenje dvorišta
- Ne čekati dugo za popravljanje slavina iz kojih curi voda
- Koristiti činiju za pranje voća i povrća umjesto tekuće vode
- Pokrivati bazen kako bi se smanjilo isparavanje
- Koristiti metode za štedljivo pranje automobila

RADNI MATERIJAL

2. Energetska efikasnost (10 kartica)

Kartice akcija:

1. Ostavljanje svjetla upaljenog u prostorijama koje niko trenutno ne koristi
2. Korištenje sijalica sa žarnom niti
3. Punjenje uređaja tokom cijele noći
4. Držanje vrata frižidera predugo otvorenim
5. Pokretanje napola prazne mašine za pranje sudova
6. Grijanje/hlađenje praznog doma
7. Korištenje energetski zahtjevnih uređaja tokom vršnih sati
8. Ostavljanje uređaja u stanju pripravnosti (eng. *standby*)
9. Preopterećenje mašine za pranje veša
10. Podešavanje termostata na previsoku/prenisku temperaturu

Kartice uticaja:

1. Nepotrebno trošenje energije povećava emisiju ugljen-dioksida
2. Klasične sijalice troše više energije od LED/CFL sijalica
3. Energija se bespotrebno troši kada je uređaj već napunjen
4. Gubitak hladnog vazduha povećava potrošnju energije
5. Troši vodu i energiju bez potrebe
6. Značajna potrošnja energije bez opravdanog razloga
7. Povećana potrošnja struje tokom vršnih sati opterećuje mrežu
8. Režim pripravnosti i dalje koristi električnu energiju
9. Preopterećena mašina smanjuje efikasnost pranja i troši više energije
10. Pretjerano grijanje ili hlađenje povećava emisije gasova staklene baštne

Alternativne ideje:

- Koristiti svjetla sa senzorima pokreta ili se sjetiti da ih ugasite
- Zamijeniti sijalice LED ili drugim energetski efikasnim opcijama
- Isključiti uređaje iz struje kada su napunjeni
- Redovno brzo zatvarati vrata frižidera
- Ne pokretati mašinu za sudove ili veš kada su prazne ili poluprazne
- Programirati grijanje i hlađenje da se isključi kada niko nije kod kuće
- Koristiti uređaje tokom sati niže potrošnje električne energije
- Potpuno isključivati uređaje kada se ne koriste
- Pravilno rasporediti opterećenje u mašini za veš za optimalnu efikasnost
- Podesiti termostat na energetski efikasan nivo

RADNI MATERIJAL

3. Plastični otpad (10 kartica)

Kartice akcija:

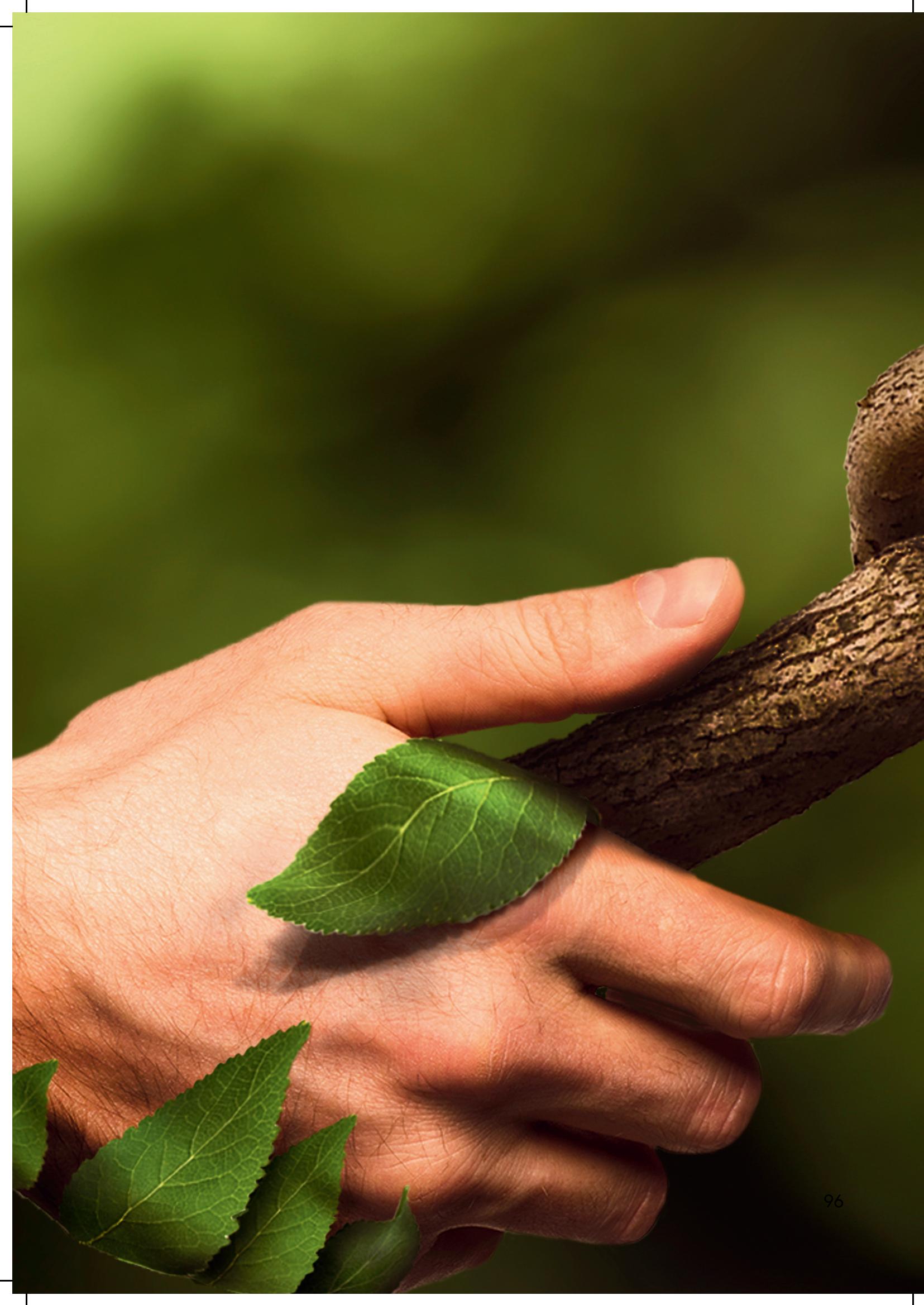
1. Korištenje plastičnih kesa za kupovinu
2. Kupovina flaširane vode
3. Bacanje plastičnih slamki
4. Korištenje jednokratnih šolja za kafu
5. Neodvajanje plastične ambalaže za reciklažu
6. Kupovina jednokratnih plastičnih posuda
7. Korišćenje plastičnog pribora za jelo prilikom naručivanja hrane
8. Bacanje plastične folije za pakovanje hrane
9. Korištenje plastičnih igračaka
10. Pretjerana upotreba plastične ambalaže prilikom naručivanja hrane

Kartice uticaja:

1. Plastične kese završavaju na deponijama ili u okeanima
2. Flaširana voda doprinosi ogromnoj količini plastičnog otpada i zagađenja
3. Plastične slamke nisu biorazgradive i zagađuju okeane
4. Jednokratne šolje za kafu povećavaju količinu otpada na deponijama
5. Neodvojena plastika zagađuje ekosistem
6. Jednokratnoj plastici su potrebni vjekovi da se razgradi
7. Plastični pribor za jelo često završi u prirodi
8. Plastična folija doprinosi otpadu i zagađenju
9. Plastične igračke stvaraju ne-bio-razgradivi otpad
10. Pretjerana upotreba plastične ambalaže dovodi do velikih količina otpada

Alternativne ideje:

- Koristiti platnene torbe umjesto plastičnih kesa
- Nositi višekratnu flašu (termos) za vodu
- Koristiti metalne ili bambusove slamke
- Ponijeti sopstvenu višekratnu šolju za kafu
- Reciklirati svu plastičnu ambalažu
- Birati višekratne ili biorazgradive posude
- Koristiti višekratni pribor za jelo ili biorazgradive verzije
- Umjesto plastične folije koristiti višekratne omote za hranu (npr. od pčelinjeg voska)
- Birati igračke napravljene od održivih materijala
- Smanjiti upotrebu plastične ambalaže pri naručivanju hrane

Samo-evaluacija i drugi izvori edukacije

DIO 3

10. Test samoevaluacije: Rasvjetljavanje vašeg uticaja na životnu sredinu

Uputstvo:

- Iskreno odgovorite na svako pitanje.
- Na kraju saberite svoj rezultat da biste saznali nivo svoje ekološke svijesti i dobili personalizovane povratne informacije.

DIO 1: SVAKODNEVNE NAVIKE

Ocijenite svaku tvrdnju na skali od 1 do 5 (1 = Nikad, 5 = Uvijek).

- Isključujem svjetla i uređaje kada ih ne koristim.
- Koristim višekratne kese, flaše i posude.
- Razdvajam otpad za reciklažu.
- Smanjujem potrošnju vode (npr. kraće se tuširam, popravljam slavine koje cure).
- Umjesto vožnje automobilom biram hodanje, biciklizam ili javni prevoz.
- Ne bacam hranu – pravilno je skladištim i planiram obroke.
- Umjesto brze mode kupujem polovnu odjeću ili proizvode napravljene na održiv način

DIO 2: STAVOVI I SVIJEST

Odgovorite na svako pitanje birajući opciju koja najbolje opisuje vaše ponašanje.

- Koliko se često informišete o ekološkim pitanjima?

- A) Rijetko (1)
- B) Povremeno (2)
- C) Često (3)
- D) Vrlo često (4)

- Kako reagujete na stvaranje otpada u vašem okruženju?

- A) Ignorišem (1)
- B) Povremeno recikliram (2)
- C) Aktivno recikliram i smanjujem otpad (3)
- D) Podstičem i druge da smanje otpad (4)

- Koliko često tokom kupovine dajete prednost ekološki prihvatljivim proizvodima?

- A) Nikad (1)
- B) Ponekad (2)
- C) Većinu vremena (3)
- D) Uvijek (4)

DIO 3: EKOLOŠKE AKCIJE

Ocijenite sebe na osnovu sledećih aktivnosti (1 = Bez truda, 5 = Odličan trud).

- Skupljam biljke, sadim drveće ili podržavam zelene prostore.
- Zalažem se za održivost tokom razgovora i aktivnosti sa prijateljima, porodicom ili u zajednici.
- Aktivno smanjujem upotrebu plastike za jednokratnu upotrebu.
- Učestvujem u ekološkim inicijativama ili kampanjama.
- Svjesno radim na smanjenju svog karbonskog otiska (npr. korištenjem manje energije, promjenom načina prevoza).

REZULTATI I VODIČ ZA BODOVANJE

Saberi sve bodove i pronađi svoj rezultat.

Vodič za tumačenje rezultata:

50–60 poena: Šampion/ka održivosti - Visoko svjestan/a i aktivno doprinosi zaštiti životne sredine.

35–49 poena: Zeleni zagovornik - Dobar napredak, ali je moguće poboljšati neke aspekte, poput smanjenja otpada.

20–34 poena: Eko učenik/učenica - Na pravom je putu, ali ima prostora za napredak. Poželjno je početi sa malim promjenama.

Ispod 20 poena: Početnik/ca u održivosti – Vrijeme je za preispitivanje navika i uvođenje ekološki prihvatljivijih izbora.

11. Korisni resursi za obrazovanje o životnoj sredini

Uključivanje ekološkog obrazovanja u nastavu može biti i inspirativno i korisno kada je podržano odgovarajućim alatima i resursima. Ova sekcija sadrži pažljivo odabran spisak vrijednih online platformi, vodiča i priručnika koji pomažu edukatorima u osmišljavanju zanimljivih aktivnosti, planova lekcija i metoda učenja. Cilj ovih resursa je nadahnuti učenike, podstaknuti ekološku svijest i promovisati održivost kroz praktične i interaktivne pristupe učenju.

- **T-Kit 13: Održivost i rad s mladima**, Priručnik koji je objavio EU-Council of Europe youth partnership, pruža alate i metode za integraciju održivosti u rad s mladima. Uključuje teorijske uvide, praktične savjete i aktivnosti za edukatore. pjp-eu.coe.int/
- **SALTO-MLADI Alati za treninge**, Platforma sa bogatom kolekcijom edukativnih alata i resursa prilagođenih radu s mladima, uključujući trening module i metode za promovisanje ekološke svijesti. salto-youth.net/tools/toolbox
- **Kompas: Priručnik za obrazovanje o ljudskim pravima za mlađe**, Razvio ga je Savjet Evrope, a sadrži metode i aktivnosti koje povezuju ljudska prava s ekološkom održivošću, podstičući globalno građanstvo i kritičko razmišljanje. coe.int/en/web/compass
- **Planovi lekcija i vodiči za nastavnike - Agencija za zaštitu životne sredine SAD**, Besplatni materijali Američke agencije za zaštitu životne sredine, pokrivaju teme poput ekosistema, upravljanja otpadom i klimatskih promjena. www.epa.gov
- **Edukativni resursi mreže Dan Zemlje**, Širok spektar materijala za podučavanje o ekološkim izazovima i rješenjima, uključujući vodiče, planove lekcija i aktivnosti za sve uzraste. earthday.org
- **Projekat Učenja o Drveću (PLT)**, Nudi praktične aktivnosti i planove lekcija za učenje o šumama, održivosti i klimi, s naglaskom na kritičko razmišljanje i rješavanje problema. plt.org
- **WWF-ova učionica divljine**, Nudi besplatne edukativne komplete fokusirane na biodiverzitet, ekosisteme i klimatske promjene, osmišljene za rad u školi ali i tokom neformalnog obrazovanja. worldwildlife.org

- **UNESCO-ov alat za edukaciju o održivom razvoju**, Podržava edukatore u integraciji tema održivog razvoja u nastavni program, sa posebnim fokusom na sistemsko razmišljanje i globalno građanstvo. en.unesco.org
- **Greening STEM – Nacionalna fondacija za ekološko obrazovanje (NEEF)**, Platforma koja povezuje ekološke teme sa STEM obrazovanjem, nudeći planove lekcija i projekte za istraživačko i praktično učenje. neefusa.org
- **Detektivi prirode - WoodlandTrust**, Ovaj resurs, namijenjen mlađim učenicima i njihovim nastavnicima, nudi kreativne i zanimljive aktivnosti za učenje o životu svijetu i zaštiti životne sredine kroz istraživanje prirode na otvorenom. woodlandtrust.org.uk i treetoolsforschools.org.uk
- **Djeca klime - NASA**, Interaktivne igre, članci i praktične aktivnosti koje pomažu učenicima da istraže teme klimatskih promjena i ekoloških nauka na zabavan i edukativan način. climatekids.nasa.gov
- **Čist vazduh za škole - alati nastali uz podršku Vlade Velike Britanije**, Priručnik koji pomaže nastavnicima u podučavanju učenika o zagadenju vazduha, njegovim efektima i koracima koje mogu preuzeti kako bi poboljšali kvalitet vazduha. clean-air-toolkit-and-resources

12. O YOUTH CARE projektu

"Mladi – jačanje kapaciteta, akcija i odgovornosti za životnu sredinu" (Youth-CARE) zajednička je inicijativa pet organizacija civilnog društva s ciljem davanja prioriteta očuvanju životne sredine i podsticanju sprovođenja ekoloških akcija, posebno među mladima u ugroženim područjima koja su usko povezana s prirodnim resursima.

Projekat koordinira **Beyond Barriers Association (BBA) iz Albanije**, a finansira ga **Evropska komisija u okviru Erasmus+ KA2 programa za izgradnju kapaciteta**. U središtu projektne misije nalazi se zaštita životne sredine, s fokusom na mlade iz marginalizovanih regiona Evropske unije i Zapadnog Balkana. Kroz neformalno obrazovanje i inovativne metode, projekat nastoji da podigne svijest, osnaži učesnike analitičkim alatima i podstakne ih na konkretne akcije.

- Projekat implementira BBA sa konzorcijumom od još četiri organizacije iz Evropske unije i Zapadnog Balkana: **Crnogorsko društvo ekologa, Crna Gora; Mreža saradnje eksperata Atine (ANCE), Grčka; TDM International, Italija; The Door, Albanija .**

Ključni **ciljevi** projekta su:

- Unapređenje ekološkog obrazovanja kroz adresiranje problema zagađenja vazduha, neusklađenih klimatskih politika i potrebe za koherentnim strategijama zaštite životne sredine.
- Uključivanje preko 865 mladih učesnika u aktivnosti izgradnje kapaciteta kako bi razvili praktične vještine u očuvanju prirode i aktivnom građanstvu.
- Podsticanje odlučivanja zasnovanog na dokazima zarad smanjenja negativnih efekata neusklađenih ekoloških politika.

Kroz radionice, obuke i zajedničke inicijative, Youth-CARE ima za cilj da oblikuje novu generaciju ekološki osviješćenih lidera i uspostavi održiv okvir za razvoj zajednica na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou.

❤ Više o rezultatima projekta i publikacijama možete saznati na našem sajtu
<https://beyondbarriers.org/category/youth-care/>

13. Literatura

- Albania, U. N. (2023). Albania Progress Report of the Programme of Cooperation for Sustainable Development, 2022-2026.
- European Commission. (2019). EU Strategy for the Adriatic and Ionian Region.
- European Commission. (2024). The European Green Deal.
- European Union, N. E. (n.d.). Policy Ecosystem.
- Insights, G. (17 July 2024). Conservation Education: Young People for Environmental Stewardship. Gray Group International.
- Kovacevic, A. (Prill, 2013). Teoria dhe praktika e edukimit mjedisor. Maqedoni.
- Ministria e Mjedisit, p. d. (2007). Strategjia Ngërsektoriale e Mjedisit.
- Nevin, E. (2008). EDUCATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT . Centre for global education.
- Shabalala1, N. P. (2023). Environmental Education as a Catalyst to Teach Students. Jurnal Pendidikan Indonesia Gemilang Vol.3, No.2, , 306 - 322.
- The house project. (10 June 2023). From Awareness to Action: The Key Role of Environmental Learning in Creating Change. Onile.
- UNICEF, M. A. (2024). Edukimi për ndryshimet klimatike dhe për zhvillim të qendrueshëm. Tiranë.
- United Nations, D. o. (2024). The 2030, Agenda for Sustainable Development.

14. Vaše bilješke

Co-funded by
the European Union